

Hanna Kristine Punsvik Eielsen

Kjennetegn ved menn som utøver partnervold
En litteraturgjennomgang

Hovedoppgave PSYPRO4100

Vår 2013

Psykologisk institutt

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Forord

Jeg vil gjerne rette en takk til min veileder Kirsten Rasmussen. Hun har stilt opp med kjappe og nyttige tilbakemeldinger, vært tilgjengelig både på kontoret, mail og telefon, og ikke minst kommet med oppmuntring underveis. Vil også takke ansatte ved Brøset kompetansesenter for fengsels-, sikkerhets og rettspsykiatri, spesielt Stig Jarwson, Merete Berg-Neset og Jim Åge Nøttestad, som var hjelpsom og imøtekommende i forbindelse med bruk av ulike data. Til tross for at dette ikke gikk helt som planlagt, hadde jeg stor glede av innsikten jeg fikk, bøker jeg fikk låne, og hyggelige lunsjpauser.

Ellers vil jeg takke familie og venner som har fungert som diskusjonspartnere, frustrasjonsbuffer, korrekturlesere og adspredelse underveis. Ikke minst har min kjære mann, Mikkel, vært en solid støtte i både gode og onde dager i forbindelse med oppgaven. Tusen hjertelig takk!

Innholdsfortegnelse

Forord.....	3
Innholdsfortegnelse.....	5
Sammendrag.....	7
1. Innledning	
1.1 Partnervold.....	9
1.2 Definisjon av vold.....	11
1.3 Kjønnssymmetri i partnervold.....	12
1.4 Livstruende vold i nære relasjoner.....	13
1.5 Voldens direkte og indirekte ofre.....	14
1.6 Et folkehelseproblem.....	16
2. Metode.....	18
3. Sosiale kjennetegn ved voldelige menn	
3.1 Demografiske kjennetegn	
3.1.1 Alder.....	18
3.1.2 Sivilstatus.....	19
3.2 Opprinnelsesfamilie	
3.2.1 Oppvekst og barndom.....	20
3.2.2 Genetikk.....	21
3.2.3 Tilknytning.....	22
3.3 Sosioøkonomisk status	
3.3.1inntekt.....	23
3.3.2 Utdanning.....	24
3.3.3 Yrke.....	25
3.3.4 Tidligere kriminalitet.....	26
3.4 Kulturell bakgrunn.....	27
3.4.1 Etnisitet.....	29
4. Psykologiske kjennetegn ved voldelige menn	
4.1 Akse I: Symptomidelser.....	30
4.1.1 Posttraumatisk stresslidelse (PTSD).....	31
4.1.2 Andre angstlidelser.....	32
4.1.3 Depresjon.....	33
4.1.4 Rusmisbruk.....	34

4.1.5 Psykoselidelser.....	35
4.2 Akse II: Personlighetsforstyrrelser.....	37
4.2.1 Personlighetstrekk.....	38
4.2.2 Typologier.....	39
5. Diskusjon	
5.1 Demografiske kjennetegn.....	43
5.2 Oppvekst og barndom.....	45
5.2.1 Kritikk mot den transgenerasjonelle overføringen.....	46
5.2.2 Betydningen av genetikk.....	48
5.2.3 Svakheter ved selvrapporing.....	49
5.3 Sosioøkonomisk status.....	49
5.3.1 Intelligens og utdanning.....	51
5.3.2 Kriminell bakgrunn.....	52
5.4 Etnisitet og kultur.....	53
5.5 Rusmisbruk.....	55
5.6 Psykiske lidelser.....	56
5.6.1 Høy prevalens av psykiske lidelser.....	57
5.6.2 Typologier belyser heterogenitet.....	58
6. Konklusjon.....	61
7. Referanseliste.....	63

Sammendrag

Med en deskriptiv tilnærming forsøker oppgaven å besvare hva som kjennetegner menn som utøver vold i parforhold. Partnervold er et folkehelseproblem med store samfunnsmessige ringvirkninger. Funn i litteratursøk viser at menn som utøver partnervold kjennetegnes av betydelig voldserfaring, lav sosioøkonomisk status og i mange tilfeller en kriminelle bakgrunn. Man finner også en høy forekomst av akse I og akse II lidelser, hvor av personlighetsforstyrrelser, depresjon, posttraumatisk stresslidelse og rusmisbruk er særlig fremtredende. Menn av utenlandsk opprinnelse er overrepresentert i statistikken, og de konkrete sammenhengene rundt dette debatteres. Hovedvekten av voldsutøvere er menn i etablerte parforhold, i alderen 25-45 år. Den mest anerkjente typologien kategoriserer menn som utøver partnervold i tre grupper: kun familie, borderline/dysforisk og antisosial/generelt voldelig. Dette illustrerer at menn som utøver partnervold, er en heterogen populasjon. Disse ulike kjennetegnene, bør ivaretas idet behandling og tiltak utarbeides, for å best mulig tilrettelegge for endring og oppnå behandlingseffekt.

1. Innledning

1.1 Partnervold

”Hun visste hvordan jeg var. Hun burde ikke ha vært der. Hun skulle ha forlatt meg. På det tidspunktet visste hun hvordan jeg var og hun hadde et valg. Det er som om du har en hund som biter folk hver gang du lufter den; dersom du da går bort til den hunden og den biter deg, vil det være din egen feil.” (voldsutøver sitert i Dobash, Dobash, Cavanagh & Lewis, 2000, s. 23, egen oversettelse).

Privatlivets fred er et velkjent begrep. I mange tilfeller vil imidlertid privatlivets ufred være en mer korrekt beskrivelse av hjemmesituasjonen. Vold i hjemmet omtales ofte som den hemmelige volden, og man antar store mørketall (Hjemdal, 2002; Kastling, 2010). Selv i det 21-århundre kan man konstatere at ordets opprinnelige betydning holdes i hevd. Ordet hemmelig stammer fra ordet heimiligr, som betyr hjemlig, privat, det som hører hjemmet til (Bokmålsordboka, 2005). Med 70-tallets kvinnefrigjøring ble imidlertid vold mot kvinner satt på dagsorden både nasjonalt og internasjonalt, og problemet ble synlig også utenfor husets fire vegger (Storberget, Bråten, Rømning, Skjørten, & Aas-Hansen, 2007). I et livsløpsperspektiv er det estimert at hver fjerde kvinne i verden vil bli utsatt for vold fra en mannlig partner, og for kvinner er vold i hjemmet en av hovedårsakene til skader og død (Smaadahl, 2002b; Tjaden & Thoennes, 2000). De skandinaviske landene fremheves som verdens mest egalitære samfunn (Human Development Report, 2013), men like fullt viser forskning at også her lever kvinner med undertrykkelse i eget hjem. En undersøkelse utført av Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR, 2005) viste at 27 % av kvinner mellom 20-55 år har blitt utsatt for vold eller trusler i tidligere eller nåværende forhold. I Sverige fant Lundgren, Heimer, Westergrand og Kalliokoski (2001) at 35 % av kvinnene som hadde vært gift eller samboende, hadde opplevd vold fra en tidligere partner. Majoriteten av disse hadde opplevd vold gjentatte ganger i løpet av forholdet, med høyest forekomst av fysisk vold, dernest trusler og seksuell vold. Hver tiende kvinne med voldserfaring hadde blitt utsatt for vold fra tidligere ektefelle/samboer mer enn 50 ganger. Heller ikke Finland var noe unntak. Heiskanen og Piispa (1998) viste at 22 % av voksne kvinner ble utsatt for vold fra sin nåværende partner, og nær halvparten hadde opplevd vold fra tidligere partner. BRÅ-rapporten (2002) belyser

problemet ytterligere, og registrerer at 25 000 lønnsarbeidende kvinner i Sverige ble utsatt for vold fra en nærstående mann det siste året. Ingen av disse kvinnene hadde politianmeldt forholdet, noe som indikerer at omfanget av denne type vold er langt større enn hva kriminalstatistikken viser. I en tilfeldig valgt uke var det over 1 000 henvendelser til politi og hjelpeapparatet fra kvinner som opplevde vold i nære relasjoner (Storberget et al., 2007).

Til tross for at de nordiske landene holder likestilling og likeverd som nasjonale kjerneverdier, viser nevnte statistikk at dette er fjernt fra praksisen i mange hjem. Fenomenet partnervold har blitt forsøkt forklart både sosiokulturelt og fra individperspektiv (Vatnar, 2009). Feministteori er et eksempel på førstnevnte, og hevder at samfunnet har en patriarkalsk struktur, hvor mannen opplever det som sitt privilegium å utøve vold mot kvinner (Brownridge, 2009; Dobash & Dobash, 1992; Dobash et al., 2000; Lundgren et al., 2001; Vatnar, 2009). Andre teorier forklarer vold ut fra individperspektiv: Banduras (1977) sosiale læringsteori mener voldsatferd forekommer som følge av modellering, prøving og feiling. Dette underbygger teorien om en transgenerasjonell overføring i voldsutøvende familier (Isdal, 2000; Itzin, 2000; Råkil, 2002; Stith et al., 2000; Storberget et al., 2007). Også Dutton og Bodnarchuk (2005) mener voldens forklaring og løsning er å finne i individet. De hevder at sosiokulturelle teorier, som feministperspektivet, i liten grad anerkjenner at kun en minoritet av menn utøver vold mot partner. For å håndtere dette omfattende samfunnsproblemet, er det avgjørende å studere hvilke personlighetstrekk, erfaringer eller særtrekk som skiller disse mennene fra resten av populasjonen. Et mer nyansert bilde, gjør at eventuelle tiltak kan tilrettelegges og skreddersys. Sannsynligvis trengs teori og handling, både på sosiokulturelle og individuelle plan for å imøtekomme problemet. Man kan anta at ulike kjennetegn ved menn som utøver partnervold, har avgjørende betydning, for respons på virkemidler som behandling og straff, i tillegg til varierende grad av motivasjon for personlighet- og livsstilsendring (Johansson, 2010). En kartlegging er derfor essensiell. Problemstillingen lyder som følger:

Hva kjennetegner menn som utøver vold mot partner?

Med utgangspunkt i de nordiske landenes status i Human Development Report (2013) kan man anta at det vil være særlig lav toleranse og aksept for kvinnemishandling- og

undertrykkelse her, både i form av lovverk og sosiale normer (Egenæs & Dotterud, 2007). Det er derfor særlig interessant å se på data fra disse landene når man skal undersøke hva som kjennetegner menn som utøver partnervold. Det er imidlertid begrensede studier på feltet, og funn fra andre vestlige land vil benyttes for å supplere der dette synes nødvendig. Oppgaven begynner med en definisjon av vold, og utdyper deretter hvorfor det er viktig å fokusere på mannens voldsutøvelse i nære relasjoner. Sosiale, demografiske, sosioøkonomiske og psykologiske kjennetegn kartlegges, og funnene vil så bli diskutert. For å gi leseren et lite innblikk i voldsutøverens syn på volden, benyttes deres egne utsagn hentet fra ulike studier. Ordet voldsutøver refererer i denne sammenhengen til menn som er voldelig mot partner, med mindre annet spesifiseres.

1.2 Definisjon av vold

”Jeg er ikke og har aldri vært voldelig fysisk. Vi bare krangler.”

(voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 166, egen oversettelse).

En god håndtering av voldsproblematikken i parforhold forutsetter en klar definisjon av hva vold innebærer. I dagligtale brukes vanligvis begrepet vold om *”...enhver bruk av fysisk makt for å skade andre”* (Isdal, 2000, s. 35). Dette assosieres ofte med slag, spark, bruk av våpen eller andre voldsomme, fysiske virkemidler. Ut fra denne definisjonen innebærer vold kun fysiske handlinger, og man får inntrykk av at voldens intensjon alltid er å skade. Isdal (2000) mener vold må ses som en relasjonell, funksjonell handling; en konsekvens av noe og styrt av ulike motiv. Ut fra dette perspektivet er fysisk maktutøvelse bare en av mange handlingsalternativer som havner i kategorien vold: *”Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, og får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil”* (Isdal, 2000, s. 36). For å illustrere og bevisstgjøre om voldens ulike uttrykk definerer han seks undergrupper av voldsutøvelse i parforhold: fysisk, psykisk, seksuell, materiell, økonomisk og latent vold. Sistnevnte henviser til tilstanden som oppstår i et hjem hvor vold utøves. Volden er ikke nødvendigvis høyfrekvent eller regelmessig, men det faktum at den har blitt benyttet tidligere skaper en vedvarende frykt for gjentakelse. I WHO's ”Rapport om vold og helse” (2002, s. 5) defineres vold slik:

”...den intensjonelle bruken av fysisk styrke eller makt, som trussel eller reelt utført, mot en selv, en annen person, en gruppe eller et samfunn, som enten resulterer i eller med stor sannsynlighet forårsaker skade, død, psykologisk lidelse, mangelfull utvikling og tap.” Denne brede forståelsen av vold anerkjenner at vold ikke kan måles kun i forårsaket fysisk skade, da den også preger psykisk helse, utvikling og ressurser hos individer, familie og samfunn. WHO's definisjonen av vold ligger til grunn for oppgaven.

1.3 Kjønnssymmetri i voldsbruk?

”Jeg kan ikke si at jeg har vært noe voldelig. Det er vel heller henne som har et problem. Det må jo være lov å ta igjen dersom man blir angrepet og angrepet. Så har hun skreket opp om at jeg er voldelig, og da tenker jo alle at det er jeg som er gal (...).” (voldsutøver sitert i Råkil, 2002, s. 113).

Vold i hjemmet er ikke et fenomen som ensidig rammer kvinner. Både menn og kvinner er ofre for partnervold. Ifølge Archers (2000) metaanalyse er det større sannsynlighet for at kvinner har utført en voldelig handling mot partner i løpet av det forhenværende år enn at menn har gjort tilsvarende. Studiet viser også at kvinner sammenlignet med menn har en høyere frekvens av fysiske voldsutbrudd mot sine partnere. Dette gir gjenklang til Steinmetz (1977) uttalelse om at parforhold inneholder like mange forslåtte menn som kvinner. Carmo, Grams og Magalhães (2011) undersøkte mannlige pasienter ved et legesenter i Spania, og fant at hver tiende mann hadde blitt skadet som følge av vold fra kvinnelig partner. De mener at kjønnsperspektivet er irrelevant, fordi partnervold er et symptom på et generelt mellommenneskelig problem. Hester og Westmarland (2005) påpeker at metodene for måling og definisjon av vold har stor betydning for hvilket inntrykk man får av voldsutøvelsen. Conflict Tactic Scale (CTS) (Straus, 1979) er av de mest brukte verktøy for kartlegging av partnervold. Selvrapporteringskjemaet gis begge parter i paret, og inneholder 78 deler som angår forhandling, psykologisk aggresjon, fysisk vold, skade og seksuelt press. Problemet med slike verktøy er at de kun måler frekvens av en gitt atferd, uten å se volden i forhold til situasjon, styrke og alvorlighetsgrad. Man kan dermed få inntrykk av at partene er likestilt i voldsutøvelsen. Miller (2005) påviser at kvinner har en tendens til å overdrive egen

vold, mens menn underdriver sin voldsbruk. Walby og Allen (2004) hevder at kjønnsasymmetrien forsvinner når man ser på effekten av menns og kvinners voldsbruk, da menns vold har langt større konsekvenser for partnerens psykiske og fysiske velvære. Isdal (2000) anslår at menns voldsbruk forårsaker seks ganger mer fysisk skade enn kvinners vold. Tilsynelatende er det også forskjeller i voldens funksjon, og hvilke situasjoner som utløser voldsbruk for de ulike kjønnene. Jacobsen et al. (1994) observerte at menns vold skaper frykt hos deres kvinnelige partner, noe man ikke ser i en reversert situasjon. Menns vold var uforutsigbar og ble utløst av en rekke ulike handlinger, mens det hos kvinner vanligvis var en reaksjon på psykisk eller fysisk mishandling. Også Skjørten (1994) fant kjønnsrelatert asymmetri i reaksjonsmønster på vold: Mens kvinnen opplevde mannens vold som en alvorlig trussel mot liv og helse, gav ingen menn uttrykk for noe lignende. En annen markant forskjell var at kvinner følte seg maktesløs med tanke på å stanse mannens angrep (Jacobsen et al., 1994). Ingen tilsvarende opplevelse ble funnet blant menn. Kvinner har på gruppenivå lavere risiko enn menn for å utsettes for vold - men mens menn i hovedsak opplever vold fra bekjente utenfor nær familie, er 2/3 av den politianmeldte volden forårsaket av kvinnens nåværende eller tidligere partner (BRÅ-rapporten, 2002). Johnson (2008) hevder at ideen om kjønnsasymmetri er feilaktig, og skyldes at forskere overser dynamikken rundt voldsutøvelsen. Han kategoriserer partnervold i fire grupper, med varierende grad av kontrollutøvelse fra en eller begge parter: Gjensidig voldelig motstand, situasjonell partnervold, voldelig motstand og intim terrorisme. Isdal (2000) påpeker at motvold eller voldelig motstand i de fleste tilfeller kun medfører at volden eskalerer. Selv om begge parter kan utøve grader av vold, begås den mest voldelige og kontrollerende varianten, intim terrorisme, nesten utelukkende av menn (Johnson, 2008). Mye forskning gjenstår for å kartlegge kvinners rolle som voldsutøvere i hjemmet. Dagens kunnskap antyder at menns vold har et større omfang og mer graverende konsekvenser, og søkelyset i denne oppgaven rettes derfor utelukkende mot menns vold mot kvinnelige partnere.

1.4 Livstruende vold i nære relasjoner

”...hun slo meg i fjeset, så jeg slo henne tilbake, deretter lugget hun meg. Vel, ingen lugger meg, for da bare smeller jeg. Så hun drar i håret mitt, og det neste

som skjer er at jeg har henne på sengen og prøver å kvele henne.” (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 16, egen oversettelse).

Begrepet partnervold omfatter mye mer enn juling, og de fleste kvinner har kun erfart ”mildere” former for partnervold, som nedsettende bemerkninger, kontrollerende atferd eller trusler (NIBR, 2005; Lundgren et al., 2001). Å konkludere med at vold i hjemmet er ufarlig, er imidlertid feilaktig. NIBR-rapporten (2005) avslører at hele 9,3% av kvinnene i undersøkelsen hadde opplevd potensielt livstruende vold fra partner. Dette innebærer at kvinnene ble utsatt for kvelertak, bruk av kniv eller annet våpen, eller at offerets hode ble banket mot vegg eller gjenstander. Ifølge Kripos statistikk (2012) ble 67 % av alle kvinnelige drapsoffer i 2012 myrdet av nåværende eller tidligere partner. I gjennomsnitt blir 10 kvinner i Norge drept av sin samlivspartner hvert år (Schei, 1999), og majoriteten av disse har blitt utsatt for fysisk mishandling over tid (Campell, Soekn, McFairlaine & Parker, 1998). BRÅ-rapporten (2001) gjennomgikk samtlige anmeldte saker hvor kvinner var offer for drap eller mishandling med dødelig utfall i Sverige i perioden 1990-1999, og fant at omtrent halvparten ble drept av nåværende eller tidligere partner. Mange kvinner får drapstrusler fra ektefelle/samboer i forbindelse med bruddsituasjoner, og dette kan være en av årsakene til at kvinner blir værende i dysfunksjonelle forhold. Statistikken antyder at det for mange er reell grunn til frykt.

1.5 Voldens direkte og indirekte ofre

”Hun er litt (sint), men alt er tilbake til normalen, bortsett fra at hun går rundt med blåøye, og det er ikke så pent - så jeg ber henne om å gå med solbriller, ser du, for å skjule det.” (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 21, egen oversettelse).

Mange voldsutøvere har en oppfatning av at voldens konsekvenser kun omfatter de umiddelbare, fysiske synlige skadene, og oppfatter problemet som løst idet voldsepisoden er avsluttet (Dobash et al., 2000). Studier av vold i hjemmet tegner imidlertid et helt annet bilde. Ikke minst ser man at barn blir direkte eller indirekte berørt når far er voldelig mot mor. I 2006 huset de ulike krisesentrene i Norge til sammen 1899 kvinner. 45 % av beboerne hadde med seg barn. Undersøkelser har vist

at disse kvinnene i betydelig større grad returnerer til overgriperen, sammenlignet med barnløse kvinner (NIBR, 2005). Til tross for at mange foreldre forsøker å skjule volden for barna, viser studier at de fleste barn som vokser opp i voldelige familier, er oppmerksom på dette. I NIBR-rapporten (2005) oppgav hver tredje kvinne som ble utsatt for vold, at barna hadde vært tilstede. Statistikk fra danske krisesentre viste at tre av fire barn har sett eller hørt mor bli utsatt for fysisk vold (Christensen & Persson, 1998), mens BRÅ-rapporten (2002) antydte at tilnærmet samtlige barn var klar over voldsutøvelsen.

Ikke bare oppfatter barna mer enn foreldre tror; volden ser også ut til å ha større konsekvenser enn hva man tidligere har vært klar over. Barn kan bli like traumatisert av å være vitne til vold mot nære foresatte, som selv å bli utsatt for vold (Storberget et al., 2007). Effekten av voldseksponering beror i stor grad på ens nærhet og relasjon til de involverte. Når far utøver vold mot mor, utløser observatørrollen gjerne motstridende følelser av angst, skyldfølelse, sinne, forvirring og fortvilelse (Isdal, 2000). Avmakten kan fremstå enda sterkere for en observatør enn for offeret selv, da det å flykte, gjemme seg eller vise underkastelse ikke har noen effekt på voldsutøvelsen. Vold mot ens omsorgsgiver vil også ha stor innflytelse på barnet ved at det er prisgitt foreldrenes omsorg for egen overlevelse, livskvalitet og sosial tilpasning. Holden, Geffner og Jouriless (1998) fant at de færreste foreldre snakker med barna om volden, til tross for at de er tilstede i løpet av episoden. Den manglende kommunikasjonen gjør at barna på egen hånd må finne en måte å håndtere skremmende inntrykk og opplevelser. I tillegg vet man at veien mellom observatørrolle og offerrolle dessverre er kort. Saunders (1994) anslår at omtrent halvparten av mennene som utøver vold mot partneren, også var voldelig mot barna. Kvinner som utsettes for vold av sine partnere, er dessuten mer tilbøyelig til å utøve vold mot barna selv (Isdal, 2000).

Et ustabil hjem er en betydelig risikofaktor for psykososiale problemer. Barn som kommer fra oppløste familier der mor har blitt mishandlet, har større sosiale vansker i møte med jevnaldrende og lærere, mer atferdsproblemer, emosjonelle problemer og hyperaktivitet, i tillegg til flere psykiske lidelser enn barn fra oppløste familier uten forekomst av vold (Christensen, 2005). Studier har også vist at barn eksponert for vold i hjemmet skårer signifikant lavere på intelligens tester enn barn uten slike

potensielt traumatiserende hendelser (Zink et al., 2004). Christensen og Persson (1998) viser at funn i longitudinelle studier tilsier at barn som vokser opp med vold, i voksen alder blir mer deprimert og engstelig, har lavere selvtillit og opplever verden som mer fiendtlig enn voksne uten denne bakgrunnen.

Ett av de mest gjennomgående funn i forskning på menn som utøver vold mot partner, er at majoriteten har blitt eksponert for vold i oppveksten (Askeland, Lømo, Strandmoen, Heir & Tjersland, 2012; Edelson & Tolman, 1992; Hotaling & Sugarman, 1986; Lycke & Molin, 2002; Murrell, Christoff & Henning, 2007). Man antar at voldsatferd overføres gjennom modellering, og det betegnes gjerne som den transgenerasjonelle effekten (Bandura, 1977; Isdal, 2000; Råkil, 2002; Simons, Wu, Johnson & Conger, 1995; Stith et al., 2000). Også Simons et al. (1995) finner at en betydelig andel voldelige menn har blitt utsatt for vold i hjemmet, men de mener at foreldrenes grad av antisosial orientering medierer hvilken effekt dette får på de utsatte barna. Ikke alle blir voldsutøvere, men det er udiskutabelt at vold skaper et særdeles dårlig utgangspunkt for psykososial fungering (Christensen & Persson, 1998). Å gripe inn tidlig med forebyggende tiltak i hjem der voldsmønster oppstår, har derfor enorm betydning både på kort og lang sikt (Bandura, 1977). Isdal (2000) beskriver vold som syklisk, ved at vold umiddelbart eller over tid, direkte eller indirekte, fremprovoserer mer vold.

1.6 Et folkehelseproblem

- Så hun ble ikke skadet? "Nei da, nei da. Hun dro aldri på sykehuset i alle fall."
(voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 20, egen oversettelse)

Helseplagene relatert til partnervold har et stort omfang, og varierer ut fra voldens art og alvorlighetsgrad. Kvinner utsatt for fysisk og psykisk vold oppgir i langt større grad enn kontrollgruppen å ha dårlig fysisk og mental helse (Coker, Smith Bethea, King & McKeown, 2000; Lundgren et al., 2001; NIBR, 2005). Krahe, Bieneck og Möller (2005) påpeker at fysisk vold konsekvent ledsages av psykisk vold, som ser ut til å ha minst like alvorlige, og tidvis mer langvarige helsemessige konsekvenser. Campbell et al. (2002) fant en økning på 50-70 % i forekomst av gynekologiske, stressrelaterte sentralnervesystemproblemer, hos kvinner som ble utsatt for

partnervold. Andre fremtredende fysiske plager er hodepine, kroniske smertelidelser og mage/tarmproblemer (Campbell et al., 2002; Cooker et al., 2000; Lundgren, 2001, Skjørten, 1994). Også psykiske lidelser var utbredt, med særlig høy frekvens av posttraumatisk stresslidelse, angst og depresjon (Askeland, Strand & Sætre, 2002; Alaggia, Regehr & Rishchynski, 2009; Flicker, Cerulli, Swogger & Talbot, 2012; Loseke & Kurz, 2005; Lundgren et al. 2001; NIBR, 2005; Skjørten, 1994; Walker, 2000). Flere studier viser også at partnervold er positivt korrelert med selvmordstanker og suicidforsøk (Alaggia et al., 2009; Lundgren et al., 2001; NIBR, 2005). Lundgren et al. (2001) fastslår at 72 % av kvinnene som begår suicidforsøk, har vært utsatt for vold, og to av tre kvinner med selvmordstanker har voldserfaringer. Videre vet man at kvinner utsatt for partnervold, har et forhøyet forbruk av psykofarmaka relatert til depresjon, søvnproblemer og angst (Lundgren et al., 2001; Walker, 2000). I tillegg finner man økt risiko for rusmisbruk sammenlignet med normalpopulasjonen (Alaggia et al., 2009; Walker, 2000). Tretthet og konsentrasjonsvansker bidrar til å gjøre arbeidsliv og studiehverdag vanskelig (Cooke et al., 2000; Isdal, 2000; Lundgren et al., 2001), og kan ofte føre til høyt sykefravær og langvarige sykemeldinger (Max, Rice, Finklestein, Bardwell & Leadbetter, 2004). Også barna som fødes inn i et voldspreget samliv, er i risikozonen for helseskader. Ikke sjelden begynner eller eskalerer volden i forbindelse med graviditet (Silverman, Decker, Reed & Raj, 2006). Dette medfører fysiske komplikasjoner og stress, i tillegg til å være korrelert med lav fødselsvekt, tidlig fødsel og behov for intensivovervåking av barnet.

Cerulli, Poleschuck, Raimondi, Veale og Chin (2012) viser at de helsemessige problemene ofte vedvarer også etter samlivsbrudd. Delt foreldre- og samværsrett gjør det vanskelig å bryte fullstendig med overgriperen, og dette kan medføre retraumatisering. I tillegg viser studier at volden ofte eskalerer ved separasjon og skilsmisse, og hele 39 % opplevde at volden fortsatte eller ble verre etter bruddet (Statistics Canada, 2005, sitert i Alaggia et al., 2009; Walker, 2000). Foruten alvorlige personlige lidelser hos enkeltmennesker, familier og deres omgivelser, har partnervold store økonomiske konsekvenser på samfunnsnivå (Kastling, 2010; Max et al., 2004). Akuttbehandling ved legevakt, fastlegetimer, sykehusopphold og medisiner er relativt umiddelbare virkninger. På lengre sikt vil også sykemeldinger, tapt arbeidstid og i mange tilfeller psykologisk behandling være aktuelt. Max et al. (2004)

anslår at årlige kostnader for partnervold i USA er på mer enn 8,3 milliarder dollar, når man beregner utgifter for medisinsk og psykiatrisk hjelp, i tillegg til tapt produktivitet som følge av skader og prematur død. Eventuell involvering av politi og rettsvesen legger også beslag på omfattende samfunnsressurser. I dette regnestykket har man ikke inkludert ekstra belastninger i skole- og utdanningssystem med tanke på barn som strever som følge av vold i hjemmet, og eventuelt barnevern eller andre sosiale tjenesteytelser (Christensen, 2005). Partnervold har ringvirkninger langt utenfor husets fire vegger, og må anses som et alvorlig folkehelseproblem.

2. Metode

Litteratursøk har blitt utført i ulike søkemotorer. I bibliotekets database "BIBSYS" ble følgende søkeord anvendt: partnervold, vold mot kvinner, voldelige menn, vold i hjemmet, kjennetegn ved voldsutøvere, vold i nære relasjoner, karakteristikk voldsutøver og familievold. Psychnet, psychinfo og googlescholar.com ble brukt med følgende søkeord: batterer profile, typology, intimate partner violence, characteristics male batterer, family violence, domestic violence, violence, abusive relationships. Videre har utvidede søk blitt gjort med utgangspunkt i referanselister fra aktuelle bøker og artikler.

3. Sosiale kjennetegn ved voldelige menn

3.1 Demografiske kjennetegn

3.1.1 Alder

"Jeg ville vise henne (ved å bruke vold) hvem som var sjefen." (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 27, egen oversettelse).

Voldsmenn kommer i mange utgaver, og i Askeland et al.s (2012) studie varierte mennene i alder fra 18-72 år. Gjennomsnittsalderen lå imidlertid på 36 år, noe som virker til å være representativt for menn som er i behandling for partnervold (Dobash et al., 2000; Råkil, 2002). Alternativ til Vold (ATV) behandler menn som utøver partnervold, og viser at 65 % av mennene som oppsøker hjelp i forbindelse med egen voldsbruk, er mellom 25-45 år (Lycke & Molin, 2002). Dette samsvarer godt med den

registrerte volden ellers i samfunnet (SSB, 2009). Kun 9 % av henvendelsene kommer fra menn over 46 år (Lycke & Molin, 2002). Generelt vet man at fysisk vold er negativt korrelert med alder, men det er uvisst om dette skyldes reelt redusert aggresjon, eller at volden tar form av psykisk mishandling (Lycke & Molin, 2002; Pape & Stefansen, 2004). De yngre aldersgruppene er de som i størst grad har erfaringer både som voldsutøver og voldsoffer (Pape & Stefansen, 2004), og økt alder ser ut til å være en beskyttende faktor for fysisk og psykisk mishandling (Ruiz-Perez et al., 2005). Ifølge Lundgren et al. (2001) har hver femte kvinne under 25 år opplevd vold fra en kjæreste de ikke bor sammen med. Som i samfunnet ellers er flertallet av mennene eldre enn sine kvinnelige partnere, mens det i 30 % av tilfellene er kvinnen som er eldst (Skjørten, 1994).

3.1.2 Sivilstatus

- "Hva tror du hun føler rundt volden?"

- "Vel, hun må føle noe for meg, eller ville hun ikke ha holdt ut med det." (intervju med voldsutøver, sitert i Dobash et al., 2000, s. 22, egen oversettelse)

Majoriteten av menn som søker hjelp for partnervold, er i et forhold. Mange nevner partnerens ultimatum om behandling eller brudd, som den viktigste motivasjonen for endring (Dobash et al, 2000; Isdal & Råkil, 2002). Omtrent halvparten av voldsutøverne er i et ekteskap eller samboerforhold idet de kontakter ATV, mens resten har en partner de ikke deler bosted med, eller er enslig, skilt eller separert (Askeland et al., 2012; Lycke & Molin, 2002). En betydelig andel av mennene som kommer til behandling, er imidlertid i en bruddsituasjon, og mange viser lite innsikt i situasjonens alvorlighetsgrad (Råkil, 2002; Skjørten, 1994). Andel i forhold er dermed muligens noe lavere enn det som oppgis. Til tross for det åpenbare voldsproblemet, beskrev flertallet av mennene forholdet som ok, bra eller veldig bra (Råkil, 2002). Mer enn 75 % hadde barn i nåværende og/eller tidligere forhold, og de fleste hadde vært i forholdet over lengre tid. Skjørten (1994) påpeker at en tredjedel av parene flyttet sammen i løpet av det første halvåret som kjærester. Forskning har gjentatte ganger vist at partnervold er mer utbredt innen samboerskap enn i ekteskap, men den groveste volden foregår innenfor ekteskapelige rammer (Johnson, 2008).

3.2 Opprinnelsesfamilie

3.2.1 Oppvekst og barndom

”Jeg begynte å jobbe da jeg var 18 år, og da fant de vel ut at jeg var så voksen at de ikke kunne slå meg. Men det kan også hende at de stoppet å slå meg fordi en gang... og det husker jeg som om det skulle være i dag. Og da bråket de, jeg husker ikke hvorfor, men det har alltid vært veldig mye bråk rundt juletider. (...) Jeg satt på rommet mitt, og så gikk jeg ned og sa at nå får det være nok, nå får dere holde opp. Og da gikk far løs på meg. Da slo jeg han i gulvet. Etter det, så var det stopp.” (Skjørten, 1994, s. 140).

Ett av de mest gjennomgående funnene i forskning på menn som utøver vold i nære relasjoner, er den omfattende voldseksponeringen (Askeland et al., 2012; Dobash et al., 2000; Edelson & Tolman, 1992; Hamberger & Hastings, 1988; Hotaling & Sugarman, 1986; Isdal, 1990; Isdal, 2000; Itzin, Taket & Barter-Godfrey, 2010; Lycke & Molin, 2002; Murrell et al., 2007; Skjørten, 1994; Whitfield, Anda, Dube & Feletti, 2003). Overgrep og omsorgsvikt i barndommen har stor innvirkning på barnets utvikling og helse. Whitfield et al. (2003) har funnet en klar sammenheng mellom vold og traumer i barndommen, og risiko for å bli utsatt for eller utføre partnervold som voksen. Jo flere traumatiske hendelser, jo større er sannsynligheten for redusert psykisk og fysisk fungering som voksen. Askeland et al. (2012) viste at en betydelig andel av mennene som kontaktet ATV i forbindelse med partnervold, bar på potensielt traumatiserende erfaringer fra sin opprinnelsesfamilie. Mer enn 60 % hadde opplevd fysisk mishandling, nær 50 % ble utsatt for følelsesmessig forsømmelse og overgrep, mens omtrent 5 % hadde vært offer for seksuelle overgrep. Når man inkluderte relasjonstraumer også utenfor familien, økte andelen rammede betraktelig. Åtte av ti hadde erfart fysisk mishandling og trusler mot kroppslig integritet, syv av ti hadde blitt utsatt for emosjonelle overgrep og to av ti hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep. Til sammenligning fant Mossige og Stefansen (2007) at kun 14 % av et representativt utvalg gutter mellom 16-20 år hadde blitt slått av en voksen, og for halvparten av disse var det et enkelttilfelle. I Dobash et al.s (2000) studie hadde 52-72 % av voldsutøverne opplevd fysisk avstraffelse. I tillegg hadde nærmere halvparten vært vitne til at mor ble slått av far. Videre ble det registrert at flertallet hadde vokst opp med begge sine biologiske foreldre, hvor far i all hovedsak

var fagarbeider. Ulike studier finner store forskjeller i hvor utbredt vold er i voldsutøveres oppvekstfamilier; fra 24 % (Hamberger & Hastings, 1988) til 81% (Edelson & Tolman, 1992). Uavhengig av hvilke av disse tallene som best reflekterer virkeligheten, ser mye forskning ut til å underbygge Isdals (2000) påstand om at vold avler vold: Mennesker som utsettes for vold, har 3-4 ganger større sannsynlighet for å utøve vold enn personer uten voldserfaring (Sonkin, Martin & Walker, 1985; Whitfield et al., 2003). Stith et al.s (2000) metaanalyse fordrer langt større nøkternhet i denne vurderingen. De finner kun en svak til moderat sammenheng mellom voldserfaringen i oppveksten og senere erfaring med partnervold. Faktorer som kjønn er avgjørende for hvilke konsekvenser barnemishandling kan få: Jenter oppvokst i voldelige hjem har økt risiko for å bli voldsoffer i voksen alder, mens gutter i langt større grad ender opp som voldsutøvere. (Itzin, 2000; Stith et al., 2000). Kaufman og Ziglars (1987) studier understreker samtidig at flertallet av barn som er utsatt for vold eller bevitner vold i barndommen, ikke blir voldsutøvere som voksne.

Christensen og Persson (1998) påpeker at longitudinelle studier av barn utsatt for alvorlig fysisk avstraffelse og vold lettere reagerer med aggresjon, har en lavere selvkontroll og oftere fungerer under sitt begavelsesnivå i voksen alder. Ifølge deres studier har disse barna større vansker knyttet til selvoppfattelse, økt risiko for å utvikle depresjon, større problemer med å knytte seg til andre og en mer utpreget følelse av hjelpeløshet, sammenlignet med voksne uten voldserfaringer i barndommen.

3.2.2 Genetikk

”Jeg er egentlig en veldig snill fyr så lenge jeg ikke blir provosert. Det er taterblodet i meg.” (voldutøver sitert i Isdal, 2000, s. 227)

Mens lærere og institusjonelt foresatte gjerne forklarer barns aggresjon med sviktende oppdragelse og dysfunksjonelle familieforhold, sverger mange foreldre til genetiske eller iboende årsaker i barna (Itzin et al., 2010). Denne klassiske debatten mellom arv og miljø har etter hvert blitt noe utdatert, da man ser at ingen av delene kan produsere atferd eller egenskaper uavhengig av hverandre (Sameroff, 2009). Begge deler gjør seg også gjeldende i forbindelse med partnervold. Både tvilling-, adopsjon- og

molekylær genetikstudier indikerer at genetik er en medvirkende faktor i antisosial og aggressiv atferd (Koenen, Caspi, Moffitt, Rijdsdijk, & Taylor, 2006; Raine, 1993). Hyperkinetiske forstyrrelser/ADHD har vist seg å ha en arvelighet mellom 50-90 % (Davey, 2008; Thapar, Holmes, Poulton & Harrington, 1999), og longitudinelle studier viser at barn med slike diagnoser har økt sannsynlighet for å diagnostiseres med antisosial personlighetsforstyrrelse og psykopati som voksne (Retz & Rösler, 2009; Satterfield et al., 2007). Caspi et al. (2002) har påvist en interaksjon mellom arv og miljø i forbindelse med barnemishandling, hvor man ser at dette førte til aggresjon og utagering betinget av et bestemt gen. Både genetik og miljø fungerer som risikofaktorer eller beskyttelsesfaktorer, heller enn deterministiske retningsgivere. Også Bandura (1977) påpekte dette i forbindelse med sosial læringsteori. Han mente at barnets temperamentmessige predisposisjon avgjorde hvorvidt observert vold førte til aggresjon. Forskning har vist at den genetiske risikoen for voldsutøvelse har økt innflytelse når den forekommer i kombinasjon med eksponering for vold (Barnes & Jacobs, 2013). Barn som vokser opp med voldelige fedre har altså både genetiske og miljømessige risikofaktorer for voldsutøvelse, i tillegg til at de ofte har få beskyttelsesfaktorer, som skolemessig kompetanse, sosialt nettverk eller høy intelligens (Christensen & Persson, 1998; Gleason, 1997; Itzin et al., 2010; Kanazawa, 2010; Sameroff, 2009; Zink et al., 2004).

3.2.3 Tilknytning

En del forskning antyder at menn som utøver partnervold, i barndommen har utviklet en utrygg tilknytningsstil (Dutton, 1998; Hazan & Shaver, 1987; Kvello, 2012; McClellan & Killeen, 2000; McDermott & Lopez, 2012; Money, 1993). Ideen er basert på Bowlbys tilknytningsteori (1969), hvor barnets emosjonelle utvikling avhenger av spillet mellom barn og foreldre. Dette har blitt stadfestet gjennom mange studier, og man finner også at de ulike tilknytningsstiler vedvarer inn i voksen alder (Jacobsen & Svendsen, 2010; Kvello, 2012; McDermott & Lopez, 2012; Hazan & Shaver, 1987). For en trygg tilknytning må foreldre fungere som en forutsigbar kilde til omsorg og tilflukt. I motsatt tilfelle utvikler barnet en utrygg tilknytningsstil, og fremstår ambivalent, unnvikende eller disorganisert (Ainsworth, 1973). Gjentatt forskning har vist at utrygg tilknytning er korrelert med psykiske lidelser, tilpasningsvansker og relasjonelle problemer (McDermott & Lopez, 2012). Hazan og Shaver (1987) mener at tilknytningen man utvikler i parforhold som voksen

reflekterer de relasjoner og bånd man hadde som barn. Unnvikende tilknytning representerer et kronisk ubehag ved intimitet, kombinert med et sterkt behov for å være selvstendig og uavhengig. Engstelig/ambivalent tilknytning preges derimot av et sterkt ønske om nærhet, paret med redsel for å bli forlatt og lavt selvbilde (Brennan, Clark & Shaver, 1998). Dutton (1998) påstår at partnervold har en klar sammenheng med utrygg tilknytning. Han mener at opplevd avvisning og mangel på omsorg og empati, både fremmer og rettferdiggjør vold fra voldsutøverens ståsted. Empirien bekrefter disse hypotesene, og viser at utrygg tilknytning i barndommen gir økt risiko for partnervold (Dutton, 1998; Gormley, 2005; Sonkin & Dutton, 2003), av både psykologisk (Gormley & Lopez, 2010), fysisk (Lawson, 2008) og seksuell art (Abbey, Parkhill, Clinto-Sherrod & Zawacki, 2007).

3.3 Sosioøkonomisk status

3.3.1 *Inntekt*

- *"Hvilke ting har dere vanligvis uenigheter om?" - "Penger, husarbeid, at middagen min ikke er ferdig."* (intervju med voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 26, egen oversettelse)

Partnervold foregår i alle samfunnslag (Dobash et al., 2010; Hydèn, 1994; Lundgren et al., 2001). Like fullt er risikoen for vold betraktelig høyere i par med lav sosioøkonomisk status (SØS) (Bryant-Davis, Chung, Tillman & Belcourt, 2009; Dobash et al., 2000; Mama, 2000; NIBR, 2005; Pape & Stefansen, 2004; Råkil, 2002; Walby & Myhill, 2000). Norske studier viser at personer som opplever å ha dårlig råd, og/eller har vært mottakere av offentlige trygdeytelser og sosialhjelp det siste året, i større grad har voldserfaringer i nære relasjoner (NIBR-rapporten, 2005; Pape & Stefansen, 2004). Også internasjonalt viser forskning at partnervold er sosialt skjevt fordelt. Walby & Myhill (2000) konstaterer at familier med begrensede økonomiske ressurser har langt høyere forekomst av vold mot kvinner. De fastslår videre at det innen ikke-egalitære familiestrukturer er en klart høyere forekomst av familievold enn blant mer likestilte partnere. Kvinner som forsørges av sine ektemenn, er mer utsatt for vold enn kvinner som er økonomisk uavhengige. NIBR-rapporten (2005) fant imidlertid ingen signifikant sammenheng mellom kvinner som oppgav å være forsørget av ektefelle/partner, og erfaring med maktmisbruk fra partner. Statistikken

fra krisesentrene (Lien & Nørsgaard, 2005) ser allikevel ut til å kunne bekrefte Walby og Myhills funn. Kun 1/3 av disse kvinnene er i arbeid, og man vet at flertallet av kvinner som benytter krisesentertilbudet er fra par med lavere SØS enn gjennomsnittet (Pape & Stefansen, 2004; Lien & Nørsgaard, 2005).

3.3.2 Utdanning

”Det hadde ikke vært nok å si at nå syns jeg du er urettferdig. Det hadde ikke vært sterkt nok. Hun måtte nesten settes på plass såpass hardt for at hun skulle forstå at dette tolererer jeg ikke.” (voldsutøver sitert i Skjærten, 1994, s. 203)

Menn som utøver vold i parforhold, har i påfallende grad hatt en vanskelig skolehverdag. Det er velkjent at lese- og skrivevansker er korrelert med atferdsforstyrrelser og aggresjonsproblemer (Davey, 2008), og slike lidelser er høyfrekvent blant voldsutøvere (Dobash et al., 2010; Isdal, 2000). Prevalens av dysleksi i befolkningen som helhet er 10 %, mens hele 20-25 % av de mannlige klientene hos ATV har denne diagnosen (Råkil, 2002). Studiene gir grunn til å anta en negativ korrelasjon mellom opplevd evne til å kommunisere og fysisk maktbruk. I Hydén (1994) studie oppgav menn at hovedårsaken til voldsbruk var å få slutt på en verbal krangel. Samtidig er det viktig å merke seg at fysisk vold nesten alltid akkompagneres av psykisk vold (NIBR, 2005). Myten om at kvinner slåss med munnen og menn med nevene, er et grovt forenklet bilde; mange kvinner beskriver mannens psykiske maktutøvelsen som den aller verste (Hydén, 1994; Lundgren et al., 2001; Skjærten, 1994).

Lavtutdannede er overrepresentert både som voldsutøvere og -ofre i nære relasjoner (BRÅ-rapporten, 2002; Pape & Stefansen, 2004). I Lycke og Molins (2002) studie hadde 21 % utdanning på grunnskolenivå, 63 % hadde videregående utdanning, mens kun 16 % hadde fullført høyskole eller universitetsutdanning. NIBR-rapporten (2005) viste at personer som kun gjennomførte grunnskole, hadde dobbelt så høy forekomst av voldserfaringer som personer med høyskole/universitetsutdanning. Lavtutdannede var også mer utsatt for høyrisikopregede og grovere former for maktbruk (Pape & Stefansen, 2004; NIBR, 2005; Smaadahl, 2002a). Det er uvisst om den fysiske volden erstattes av høyere frekvens av psykisk, økonomisk eller materiell vold blant

høytutdannede. Betydelig forskjell i mannens og kvinnens utdanningsnivå medfører også økt risiko for voldsutøvelse. Hotaling og Sugarman (1986) har påvist at kvinner med høyere utdanning og inntekt enn partneren, er mer voldsutsatt. I Dobash et al.s (2005) behandlingsgrupper hadde kun 17 % og 25 % noen form for utdanningskvalifikasjoner, og halvparten sluttet på skolen i en alder av 16-17 år. Også Gleason (1997) fant at 44 % av voldsutøverne aldri gjennomførte videregående, og fremmer en hypotese om at dette skyldes lav intelligens (IQ). Han påpeker at ufullført videregående er assosiert med IQ rundt ett standardavvik under gjennomsnittet, altså omkring 85, sammenlignet med normen på 100 (Wise, McLaughlin & Gilmartin, 1977). Flere studier antyder en korrelasjon mellom lav IQ, voldsutøvelse og øvrig kriminalitet (Kanazawa, 2010; Moffitt, Gabrielli, Mednick, & Schulsinger, 1981; Satterfield et al., 2007), men sammenhengen mellom partnervold og IQ er lite utforsket. Christensen og Persson (1998) påpeker at personer utsatt for vold i hjemmet ofte presterer under sitt evnenivå også som voksne, og Zink et al. (2004) viser at barn med voldserfaring skårer signifikant lavere på IQ-tester enn barn uten voldseksponering. Det er imidlertid ikke slik at alle menn som utøver partnervold har mislyktes i skolesammenheng. Lundgren et al. (2001) fant ingen signifikante forskjeller i voldsutøvelse relatert til utdanningsnivå, og påpeker at en fjerdedel av gjerningsmennene hadde fullført universitetsutdanning. BRÅ-rapporten (2001) fastslår at menn som begår partnerdrap, skiller seg fra andre drapsmenn i form av høyere utdanning.

3.3.3 Yrke

- *"Han påstår alltid at jeg bruker opp alt. - "Hva tror han at du bruker det på?"*
- *"Vel, med mindre han er tilstede for å se hva pengene ble brukt til, har de blitt kastet bort. Han må ha bevis for hva ting kostet."* (voldsoffer sitert i Dobash et al., 2000, s. 28, egen oversettelse)

I samsvar med at mange voldsutøvere har mangelfull utdanning, finner man at en stor andel også har betydelige problemer i arbeidslivet. Blant ATVs klienter, er halvparten i arbeid, 18 % er trygdet eller arbeidsledig, 8 % er studenter eller skoleelever, 7 % er pasienter ved psykiatriske sykehus eller i fengsel, og de resterende har ikke oppgitt yrkesstatus (Lycke & Molin, 2002; Skjørten, 1994). I Dobash et al.s (2000) grupper

var henholdsvis 52 % og 73 % langtidsarbeidsledig, og hadde ikke vært i jobb på over to år. Både blant offer og gjerningsmenn finner man høyere grad av arbeidsløshet enn i befolkningen generelt. BRÅ-rapporten (2002) avdekket at 40 % av ofrene og 43 % av gjerningsmennene hadde hatt perioder som arbeidsledig i løpet av det siste året, sammenlignet med 17 % i normalpopulasjonen.

Partnerdrap begås ofte av menn med lav sosial status, og i omtrent halvparten av tilfellene er voldsutøveren arbeidsledig eller førtidspensjonert (BRÅ-rapporten, 2001). Andelen gjerningsmenn med fast ansettelse og ordnede arbeidsforhold er allikevel større blant personer som utøver dødelig vold mot kvinner enn blant drapsmenn generelt. De øvre sosiale sjikter er altså representert i større grad ved partnervold, enn ved annen voldskriminalitet (Hydèn, 1994). I Lundgren et al.s (2001) studie fant man ingen sammenheng mellom voldsutøvelse og lønnsnivå. Nærmere 70 % av kvinnene som ble utsatt for vold, oppgav at deres partner var lønnsinntaker. Arbeidsledighet er ikke den eneste jobbmessige faktoren som øker sannsynlighet for vold. Blant menn i yrker som involverer bruk av fysisk makt, som yrkesmilitær, politi og dørvakt, finner man en forhøyet forekomst av partnervold (Isdal, 2000). I familier knyttet til den amerikanske hæren viser statistikken at partnervold forekommer i 13,5- 58 % av familiene (Marshall, Panuzio & Taft, 2005). De høyeste nivåene finner man i utvalg basert på psykiske lidelser.

3.3.4 Tidligere kriminalitet

”Dette var den eneste gangen jeg har blitt sendt i fengsel for å slå en kvinne. Jeg har aldri gjort det før. Jeg har masse damevenner som vet at jeg er en ordentlig hyggelig fyr.” (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 166, egen oversettelse).

Studier av menn som utøver vold mot partner, avslører en generell tendens til utagering og normbrytende atferd (Pape, 2003). Kun 20 % retter volden ensidig mot partneren, og nærmere halvparten har brukt vold mot forhenværende partnere (Lycke & Molin, 2002). I tillegg viser studier at 18-50 % av mennene er voldelig også mot barna (Askeland et al., 2012; Saunders, 1994). Førstegangsepisoder av partnervold havner sjelden hos politiet (Dobash et al., 2000), og ifølge bevisført etterforskning har 40 % av kvinnene levd med trusler og mishandling over lang tid (BRÅ-rapporten,

2001). Dette må regnes som minimumstall fordi partnervold ofte er vanskelig å bevise, da den oftest foregår uten vitner og blir forsøkt skjult av både offer og utøver. Tidligere var det hovedsaklig fysisk vold som ble anmeldt, men i samsvar med forskningen som viser at annen voldsutøvelse kan ha like alvorlige konsekvenser (Coker et al., 2000) blir også trusler, materiell ødeleggelse og frihetsberøvelse i økende grad anmeldt (BRÅ-rapporten, 2001).

NIBR-rapporten (2005) fant en relativt høy korrelasjon mellom partnervold og annen voldelig atferd. Blant mennene i Dobash et al.s (2000) studie hadde 8 av 10 vært i kontakt med politi grunnet vold mot nåværende partner. Et klart flertall hadde opplevd minst en arrest, dom eller tiltale tidligere. For omtrent halvparten dreide dette seg om voldskriminalitet generelt, mens den andre gruppen hadde et bredere spekter av kriminelle handlinger på rullebladet. Også BRÅ-rapporten (2001) avdekket at menn som utøvde vold mot partneren, i 60 % av tilfellene hadde begått andre lovbrudd; som trusler, volds- og vinningskriminalitet og trafikkovertrедelser. En senere rapport (BRÅ, 2002) viste at før den aktuelle anmeldelsen hadde hele 73 % av mennene begått tidligere lovbrudd, og 38 % av ofrene hadde en kriminell forhistorie. For begge involverte parter er dette bemerkelsesverdig høyt. Blant voldsutøverne fant man at omtrent halvparten var registrert med fem eller flere lovbrudd. Det er betraktelig høyere enn i sammenlignbare kontrollgrupper. Dette indikerer at en del av partnervolden foregår innenfor relativt belastede kriminelle miljøer. Personer med alkoholproblemer var i betydelig større grad kriminelt belastet, sammenlignet med andre menn som utøvde partnervold. (BRÅ-rapporten, 2001).

3.4 Kulturell bakgrunn

- "Hvor akseptabelt tror du det er i samfunnet generelt i dag at en mann slår en kvinne?" - "Det foregår så mye av det at det blir akseptert. Jeg mener, i dette området skjer det hele tiden. Jeg vil si at det er akseptert." (intervju med voldsutøver, sitert i Dobash et al., 2000, s. 33, egen oversettelse).

Kultur defineres som vedvarende atferd, ideer, holdninger og tradisjoner som deles av en stor gruppe mennesker og overføres fra en generasjon til den neste (Myers, 2008).

Bronfenbrenner (1977) presenterer et økologisk rammeverk, for å belyse hvordan et problem som vold i nære relasjoner, kan forstås og forklares på flere nivåer. Alle de ulike nivåene inneholder ulike faktorer som kan øke eller minske sannsynligheten for at menn er voldelige mot partner. Makrosystemet er samfunnets overordnede verdisystem. Store sosiale og økonomiske skjevheter, i tillegg til patriarkalsk dominans fremmer vold, mens liberale verdier som likestilling, likeverd og solidaritet minsker vold (Isdal, 2000; Krahe et al., 2005; Walby & Myhill, 2000; Winstok, 2007). På tvers av ulike asiatiske land fant Yoshioka, DiNoia og Ullah (2001) at 27 % hadde vært vitne til vold mellom foreldrene, og en tredjedel hadde blitt regelmessig slått av en eller begge foreldre. Flere kulturelle fenomen bidrar til å forklare den høye forekomsten av vold, og den lave forekomsten av skilsmisser: Sosiale rangordninger og hierarki, patriarkalsk kultur, og prinsippet om at lidelse er en dyd.

Bronfenbrenners (1977) neste nivå kalles eksosystemet og refererer til de sosiale nettverk familien formelt eller uformelt er en del av. Militæret er et eksempel på et eksosystem med normer som tilsynelatende bidrar til økt forekomst av partnervold (Jones, 2012). Mannssjåvinisme og seksuell trakassering har en høyere forekomst i mannsdominerte arbeidsmiljø (McLaughlin, Uggen & Blackstone, 2012). Religiøse sammenhenger kan også gi grobunn for en kultur hvor vold eller undertrykking aksepteres. Lundgrens (1985) kvalitative studie fremhevet at vold i ekteskapet ble begrunnet eller forstått som kristent legitimt. Mishandling omskrives som rettleiding, og sex anses som en ekteskapelig forpliktelse for kvinnen. Hassouneh-Phillips (2001) fant liknende utsagn fra muslimske menn som anså det som sin gudegitte autoritet og rettighet å disiplinere kona dersom hun var ulydig.

Mikrosystemet er selve familiesettingen hvor partnervolden utspiller seg. Arbeidsledighet og lav utdanning er noen av risikofaktorene som kan øke voldsatferd (Pape & Stefansen, 2004). Hvorvidt paret har felles barn kan også spille inn på voldsatferden, og ofte øker volden i forbindelse med svangerskap (Silverman et al., 2012). Det individuelle, laveste nivået kalles det ontogenetiske, hvor faktorer som alder, personlighetstype, rase, oppdragelse og temperament vil være avgjørende for hvorvidt et enkeltmenneske utøver vold. Man kan anta at alle nivå har en viss innvirkning på eventuell voldsutøvelse. En mann som vokser opp og lever i en kultur

med lav aksept for vold, må sannsynligvis ha flere predisponerende, ontogenetiske faktorer for å utøve vold, sammenlignet med en person i en mer voldspreget kultur.

3.4.1 Etnisitet

- ”Hva mener vennene dine om kvinner da?” – ”At de er her for en ting, og det er det.” – ”Tror du at menns holdninger mot kvinner er i endring?” – ”Ikke på puben der jeg går.” (intervju med voldsutøver, Dobash et al., 2000, s. 32, egen oversettelse).

Etnisitet er en variabel av stor betydning relatert til partnervold. Tjaden og Thoennes (2000) påpeker stor variasjon i voldsrapportering blant ulike nasjonaliteter i USA. Minoritetene har en noe høyere forekomst av partnervold. Dette ser man også i Norge. Hele 66 % av kvinnene som benytter krisesentertilbudet, er av utenlandsk opprinnelse (Smaadahl, 2002a; Lien & Nørgaard, 2005; Råkil, 2002). Misforholdet illustreres ytterligere i BRÅ-rapporten (2002), som viser at 25 % av mennene som utøvde vold mot partneren, er født utenfor Sverige. Denne andelen øker til 37 % dersom man inkluderer menn født i Sverige, med en utenlandsk forelder. Samtidig antydet rapporten en tendens til at gjerningsmenn født i Sverige utøvde grovere vold enn gjerningsmenn av utenlandsk opprinnelse.

Partnerdrap er det mest ekstreme endepunktet på partnervold. I årene 2000-2009 ble 79 menn i Norge siktet for å ha drept nåværende eller tidligere kone/samboer. Av disse hadde 22 menn utenlandsk statsborgerskap, med et flertall fra Asia og Afrika (Fjellidalen, 2011; Kripos, 2010). Også svenske tall viser at menn av utenlandsk opprinnelse er sterkt overrepresentert i denne sammenhengen. Samtidig som andelen innvandrere i Sverige er rundt 10 %, er nærmere 40 % av mennene som begår partnerdrap, født i utlandet (BRÅ-rapporten, 2001). Hovedsaklig kommer gjerningsmennene fra et annet land i Europa, og det er derfor vanskelig å si om kulturforskjeller og etnisitet spiller en sentral rolle. En betydelig andel har kommet til Skandinavia som flyktninger, med de utfordringer og belastninger det medfører (BRÅ-rapporten, 2001; Isdal, 2000).

Lundgren et al. (2001) uttrykker indignasjon over at den klassiske voldsutøveren fremstilles som innvandrere, og fremhever at åtte av ti kvinner som utsettes for vold i sitt nåværende parforhold, er gift/samboende med en mann av etnisk svensk opprinnelse. Askeland et al. (2012) finner at 86 % av mennene som kontakter ATV er etnisk norske, 9 % er fra ikke-vestlige land og kun 4 % er av annen etnisk opprinnelse. Mooney (2000) undersøkte holdninger til voldsutøvelse i en britisk populasjon med stor variasjon i etnisitet og levestandard, og konkluderte med at kulturell tilhørighet hadde liten forklaringsverdi for funnene. Walby & Myhill (2000) fant ingen sammenheng mellom etnisitet og partnervold. Heller ikke krisesenterstatistikken gir grunnlag for ensidig tolkning (Storberget et al., 2007; Lien & Nørgaard, 2005). Minoritetskvinner utgjør majoriteten av krisesenterbrukere, men nærmere ettersyn nyanserer bildet. 10 % av de utenlandske kvinnene er gift med norske menn (Smaadahl, 2002a). Ikke-etnisk norske kvinner har mindre kjennskap til lovverk, mindre nettverk og færre muligheter til å forsørge seg selv (Allaggia et al., 2009), og krisesenter blir derfor ofte eneste utvei.

4. Psykologiske kjennetegn ved voldelige menn

4.1 Akse I: Symptomlidelser

”Jeg ble overrasket over hvor mye følelser som raste inni meg. Det var følelser som sinne, frustrasjon, utrygghet, frykt og avmakt. Jeg følte meg umandig, ikke respektert, liten og umyndiggjort. Jeg følte at hun plaget meg, stresset meg, at hun gav blanke i mine behov. Desto flere negative følelser som dukket opp i meg, desto mer sint ble jeg, og rett før jeg slo, var det som en orkan av sinne i meg.”
(Løvland, 2005, s. 79)

Innen psykiatrien i Norge er det mest utbredte klassifiseringsverktøyet for psykiske lidelser kalt ICD-10 (WHO, 2000). Imidlertid benytter det internasjonale forskningsmiljøet hovedsaklig det amerikanske diagnosesystemet DSM-IV (APA, 2000). Oppgaven anvender akseinnndelingen fra DSM-IV som rammeverk, mens diagnosene i hovedsak refererer til ICD-10. Akse I lidelser favner alle symptomlidelser, mens akse II anses som mer vedvarende trekk, i form av personlighetsforstyrrelser (APA, 2000). Forskning viser generelt en høy korrelasjon

mellom akse I og akse II lidelser, og det er grunn til å tro at man vil være tjent med en tilnærming som kan favne begge deler (Davey, 2008; Hoyt, Wray, Wiggins, Gerstle & MacLean, 2012). Relatert til partnervold har personlighetsforstyrrelser fått langt mer oppmerksomhet i forskningen enn symptomidelser, og mye forskning gjenstår. Akse I omfatter en rekke lidelser, men det er særlig disse lidelsene som har en påvist sammenheng med voldutøvelse i parforhold: Posttraumatisk stresslidelse, angstlidelser, depresjon, rusmisbruk og psykoselidelser.

4.1.1 Posttraumatisk stresslidelse (PTSD)

”Ett par dager senere gikk jeg fortsatt å tenkte på det, og idet jeg lasta i en bil gikk hun forbi, så jeg sprang etter henne for å snakke med henne, og idet jeg tok henne igjen snudde hun seg og så meg, og hun døde nærmest, fordi hun var så redd. Jeg var sjokkert.” (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 22, egen oversettelse).

Posttraumatisk stresslidelse (PTSD) er en lidelse utløst av en belastende hendelse eller situasjon av usedvanlig truende eller katastrofal art (WHO, 2000). Alvorlige ulykker, møte med andre personers voldelige død og voldtekt er situasjoner som kan utløse denne forsinkede eller langvarige reaksjonen. Askeland et al. (2012) studerte forekomst av potensielt traumatiserende erfaringer blant menn som utøver vold mot partner. Mennene hadde i gjennomsnitt opplevd 8 av 29 nevnte hendelser som følelsesmessig forsømmelse, følelsesmessig overgrep, fysisk mishandling, trussel mot kroppslig integritet, seksuell trakassering og seksuelle overgrep. Dette er markant høyere enn hva man finner i andre kliniske utvalg (Nijenhuis et al., 2002) og i normalpopulasjonen (Mossige & Stefansen, 2007). Slike hendelser bearbeides ulikt, og predisponerende faktorer som personlighetstrekk eller familieforhold, kan bidra til å øke eller senke risikoen for å utvikle PTSD. Askeland et al. (2012) fant at PTSD er en fremtredende psykisk plage blant utøvere av partnervold, da 18,5 % av utvalget oppfyller diagnosekriteriene. I Shorey, Febres, Brasfield og Stuart (2012) studie tilfredsstilte 26,2 % av voldsutøverne kriteriene for PTSD. Diagnosen var korrelert med betydelig mer psykologisk og seksuell aggresjon, i tillegg til kortere og mindre forpliktende forhold, sammenlignet med voldsutøvere uten diagnosen. Hoyt et al. (2012) fant at blant menn dømt til behandling for partnervold, hadde 83 % opplevd

potensielt traumatiserende hendelser. Av disse ble 28 % diagnostisert med PTSD, noe som er betraktelig høyere enn prevalensen på 5 % i samfunnet generelt. Disse mennene hadde signifikant lavere forekomst av partnervold, sammenlignet med voldsutøvere som ikke hadde opplevd traumatiserende hendelser eller voldsutøvere med traumeerfaringer uten PTSD- diagnose. Diagnosen var også korrelert med høyere forekomst av angst, stress, schizofreni, depresjon og somatisering (Hoyt et al., 2012). Taft et al. (2005) viste at PTSD-diagnostiserte krigsveteraner som utøvde partnervold, tilkjennegav større ekteskapelige konflikter, større grad av depresjon og mer rusmisbruk enn voldsutøvende krigsveteraner uten PTSD.

4.1.2 Andre angstlidelser

”Da det var gått en stund våknet jeg liksom opp - satt der med hendene rundt halsen hennes... tenkte nå dreper jeg deg. Jeg ble livredd. Løp ut og hentet en klut og vasket av henne blodet. Husker videre at jeg etterpå tok klærne mine og løp ut. Jeg orket ikke å være der.” (voldsutøver sitert i Skjørten, 1994, s. 76).

PTSD er den angstlidelsen som har fått mest oppmerksomhet i forskning på menn som utøver partnervold. Lycke og Molin (2002) påpeker at både depresjon og angst er utbredt i populasjonen. I internasjonal forskning regnes gjerne voldsepisoden som medførte de mest alvorlige fysiske skadene som den verste. Når voldsutøvere selv skal velge ut den verste voldsutøvelsen, er gjennomgangstemaet ofte opplevelsen av å miste kontroll eller angsten over hva man har gjort (Skjørten, 1994). Isdal (2000) bemerker at aggresjonen kan virke skremmende også på voldsutøveren, og vektlegger at vold utløses av angst og avmakt.

Askeland et al.s (2012) studie påviser relativt høy prevalens at ulike angstlidelser blant voldsutøvere. Agorafobi har tradisjonelt vært kjent som frykt for åpne plasser, men innebærer også redsel for folkemengder og et sterkt behov for alltid å ha fluktveier til et trygt sted. Den forekommer i ulike alvorlighetsgrader, men kan opptre som den mest invalidiserende av de fobiske lidelsene, idet den isolerer mennesker fra omverden (WHO, 2000). 14,1 % av voldsutøverne tilfredsstiller kriteriene for denne diagnosen (Askeland et al., 2012). En nært beslektet lidelse er panikk lidelse, med en prevalens på 2,2 % i Askeland et al.s (2012) utvalg. Dette opptrer ofte sammen med

agorafobi, og kjennetegnes av uforutsigbare, tilbakevendende anfall av alvorlig panikk uten noen særskilte trigger. Sosial angst forekommer hos mer enn hver tiende voldsutøver (Askeland et al., 2012). En person med denne fobien unngår gjerne sosiale settinger, har ofte lav selvfølelse og er redd for kritikk (WHO, 2000). I Shorey et al.s (2012) utvalg oppfylte 27,6 % kriteriene for sosial angst, mens 15,2 % ble diagnostisert med panikklidelse. Generalisert angstlidelse var også en utbredt diagnose, som rammet henholdsvis 19,5 % (Shorey et al. 2012) og 5,4 % (Askeland et al., 2012), og involverer generell og vedvarende angst og bekymring uavhengig av situasjon. I tillegg avdekket Askeland et al. (2012) at 11 % av mennene hos ATV hadde en tvangslidelse. Dette innebærer tilbakevendende tvangstanker og/eller tvangshandlinger som oppleves stereotypiske og foruroligende (WHO, 2000). Tvangshandlingene utføres ofte som et rituale for å fjerne de ubehagelige tankene. Også Molin (1999) fant at menn som utøvde partnervold, var kjennetegnet av sosial usikkerhet og angstproblematikk.

4.1.3 Depresjon

”Volden har vært et helvete å leve med. Jeg har ikke skjont noe av den, og jeg torde aldri å snakke med noen om den. Jeg visste jo at det var meg det var noe galt med, men ikke hva. Når jeg ble bedt om en forklaring, så hadde jeg ikke anelse om hva jeg skulle si.” (voldsutøver sitert i Isdal, 2000, s. 266).

Menn som utøver vold mot partneren, har som gruppe en forhøyet forekomst av depresjon (Askeland et al., 2012; Gleason, 1997; Gondolf, 1999; Hamberger & Hastings, 1986; Lycke & Molin, 2002; Molin, 1999; Shorey et al., 2012). Flere forskere har brukt Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI) (Hathaway & McKinley, 1943) for å kartlegge hva som kjennetegner menn som utøver vold mot partneren. Ingen unik profil for ”mishandlende menn” ble funnet, men testen indikerer sterk avhengighet til partner, lavt selvbilde, følelser av utilstrekkelighet og en tilbøyelighet til depresjon og rusmisbruk (Flourney & Wilson, 1991; Hale, Zimostrad, Duckworth & Nicholas, 1988; Hathaway & McKinley, 1943; Hellstrand & Råkil, 1991). Edelson og Tolman (1992) viste at depresjon var korrelert med samlivsbrudd, og økte signifikant dersom voldsbruken ble offentlig kjent. Maiuro, Cahn, Vitaliano, Wagner og Zegree (1988) fant ingen signifikante forskjeller i nivå av sinne og

fiendtlighet mellom menn som utøvde vold kun mot partner, og menn som var generelt voldelige. Partnervoldgruppa skilte seg imidlertid ut ved å skåre betydelig høyere på depresjon, i det 2/3 av gruppa kvalifiserte til diagnosen. Askeland et al. (2012) viste at 31,5 % tilfredsstilte kriteriene for depresjon, og det er dermed av de vanligste psykiske lidelsene blant voldsutøvere. Også dystemi, eller vedvarende senket stemningsleie over flere år, ble funnet hos 9,3 % (Askeland et al., 2012). Videre ble 40 % vurdert som suicidal, men kun en av ti ble vurdert å ha høy alvorlighetsgrad. Gondolf (1999) fant at 20 % av voldsutøverne led av depresjon, men påpekte at lidelsen forekom i nesten dobbelt så mange tilfeller blant utvalget av psykiatriske pasienter.

4.1.4 Rusmisbruk

”Dersom jeg hadde slutta å drikke, ville hun aldri ha fått noe blåøye. Det har kun vært (vold) med alkoholen, det er alt.” (voldsutøver sitert i Dobash, et al., 2000, s. 30, egen oversettelse).

Fylla har skylda, er et kjent begrep i vår kultur, og mange voldsutøvere bruker rus som både unnskyldning, årsak og kur (Dobash, 2000; Flanzer, 2005; Gelles & Cavanaugh, 2005; Isdal, 2000; Råkil, 2002; Skjorten, 1994). Sammenhengen mellom rus og aggresjon har blitt behørig dokumentert, og Potter-Efron og Potter-Efron (1991) finner at alle rusmidler er assosiert med økt forekomst av vold. Dette gjelder både alkohol, hasj, heroin, anabole steroider og amfetamin. I tråd med dette fant Heiskanen og Piispa (1998) i sitt finske studie at blant menn som ble full minst en gang i uka, hadde mer enn halvparten utøvd vold mot partner. Også Pape og Stefansen (2004) fant en klar sammenheng mellom beruselsesfrekvens og partnervold. Blant kvinner beruset oftere enn 1-2 ganger i måneden, hadde 40 % blitt utsatt for voldsbruk, mens kun 13 % av de som ruset seg sjeldnere, hadde opplevd voldsbruk. Drikkefrekvens predikerte imidlertid ikke partnervold (NIBR, 2005).

En gjennomgang av anmeldt mishandling i parforhold over en tiårsperiode, viser at mannen var beruset i halvparten av tilfellene (BRÅ-rapporten, 2002). Minst 29 % av ofrene hadde også inntatt alkohol. Den norske statistikken viser samme tendens: 71 % av gjerningsmennene og 22 % av ofrene var alkoholpåvirket under den politianmeldte

episoden (Skjørten, 1994). Leonard og Blanes (1992) belyser flere sider av saken i sin forskning på aggresjon og alkoholinntak blant unge, gifte menn. 13 % av utvalget oppgav å ha vært voldelig mot kona. Av disse var 7 % kun aggressiv i ruspåvirket tilstand, 3 % utøvde vold kun som edru, mens de resterende brukte vold både i ruset og edru tilstand. Videre konkluderer de med at høyt alkoholinntak korrelerer med partnervold kun dersom predisponerende faktorer var tilstede; som høy skåre på fientlighet eller lite tilfredshet med ekteskapet. Også Råkil (2002) påpeker at menn som utøver partnervold, i 10-20 % av tilfellene har rusproblemer, men han mener at nærmere halvparten av voldsepisodene skjer når gjerningsmannen er upåvirket. Langvarig rusmisbruk kan imidlertid være med på å eskalere, forsterke og frembringe sinne (Råkil, 2002). Også når man ser på partnerdrapstatistikken, ser man at alkohol og rusmidler spiller inn, men i mindre grad ved partnerdrap enn ved dødelig vold generelt (BRÅ-rapporten, 2001). Menn arrestert for partnervold påstår ofte å være beruset, til tross for at færre enn 20 % hadde en promille over 0,10 (Gelles & Cavanaugh, 2005). 44 % av mennene som tok livet av nåværende eller tidligere kone/samboer, var alkoholpåvirket, mens man finner at drapsmannen i andre sammenhenger er beruset i 61 % av tilfellene (BRÅ-rapporten, 2001). Rapporten viser videre at også ofre for partnerdrap i signifikant mindre grad er beruset i det drapet skjer, sammenlignet med andre drapsoffer. Heller ikke Lundgren et al. (2001) definerer alkoholkonsum som det avgjørende elementet som forårsaker vold, til tross for at de finner en høyere forekomst av partnervold når mannen drikker mer enn 1-2 ganger i uka.

4.1.5 Psykoselidelser

"Hun ba om det. Hun trengte det. Hun plager meg hele tiden, vil ikke la meg gå ut. Slutt maset. Hold kjeft. Hun vil ikke holde kjeft. Hun er kona mi. Stopp maset deres. La deg gå ut mer." (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 165, egen oversettelse).

Psykoselidelser innebærer en rekke ulike lidelser som opptrer med forskjellig form, alvorlighetsgrad og varighet. Psykose innebærer tilstedeværelse av hallusinasjoner, vrangforestillinger og tydelig avvikende atferd, som markert eksaltasjon og overaktivitet, synlig psykomotorisk retardasjon og kataton atferd (WHO, 2000, s. 3).

Slike symptomer klassifiseres som organisk psykose dersom de opptrer i sammenheng med en kjent hjernedysfunksjon eller fysisk sykdom, eller har blitt induisert ved inntak av psykoaktive stoffer, som for eksempel alkohol, opiater eller cannabinoider. Av ikke-organiske psykoser er scizofreni, schizotyp lidelse og vrangforestillingslidelser eller paranoide psykoser blant de mest utbredte, i tillegg til psykoser som opptrer i forbindelse med affektive lidelser (WHO, 2000). En person med psykose vil i større eller mindre grad ha et virkelighetsbilde som avviker fra normalpopulasjonen.

Hvorvidt dette er et fremtredende kjennetegn på menn som utøver partnervold, er noe uklart. Molin (1999) finner at menn som kontakter ATV sjelden har noen psykoseproblematikk. Gondolf (1999) avdekker at henholdsvis 5 % og 3 % lider av vrangforestillinger og tankeforstyrrelser, med en noe høyere forekomst blant menn som går frivillig i behandling, sammenlignet med menn som er idømt behandling. Forekomsten av slike forstyrrelser er forøvrig betydelig høyere blant psykiatriske pasienter og rusmisbrukere. BRÅ-rapporten (2001) tegner et noe annerledes bilde. I rettspsykiatriske undersøkelser (RPU) av menn som begår partnerdrap, diagnostiseres hele 36 % av mennene med psykoselidelser. Det er særlig depressive lidelser med psykotiske symptomer og paranoide psykoser som dominerer. Ved siden av personlighetsforstyrrelser fremstår dette som den vanligste psykiske lidelsen innen denne populasjonen. Forøvrig fins det flere potensielle feilkilder i denne statistikken. RPU gjennomføres nettopp ved mistanke om psykisk lidelse, og 21 % av gjerningsmennene blir aldri undersøkt. I tillegg ser man at RPU i større grad blir etterlyst jo grovere vold som utøves. Omtrent 25 % av mennene tok selvmord etter partnerdrapet, og havner således ikke i statistikken, men BRÅ-rapporten (2001) poengterer at psykiske lidelser er dobbelt så utbredt blant disse mennene som blant andre menn som begår partnerdrap.

4.2 Akse II: Personlighetsforstyrrelser

”Jeg har ikke noe voldelig atferd. Hun vet at hun fortjente det.” (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 165, egen oversettelse).

Personlighetsforstyrrelsene i akse II er knyttet opp mot personlighetsfungering uavhengig av tid og situasjon, og blir ofte antatt å ha mindre endringspotensial enn akse I lidelser (APA, 2000; Gondolf, 1999). Forstyrrelsene er under utvikling allerede fra barne- og ungdomsalder, og kjennetegnes av atferdsmønster som er rigid og lite fleksibelt på tvers av sosiale situasjoner (WHO, 2000). Dette medfører betydelige eller ekstreme avvik i personens måte å oppleve, vurdere og forholde seg til mennesker, sett i forhold til normalpopulasjonen. Det er betydelig komorbiditet mellom akse I og akse II lidelser, og angst og depresjon antas ofte å være sekundære følger av dysfunksjonelle interaksjonsmønster (Millon, 1997).

DSM-IV (APA, 2000) deler personlighetstypene inn i tre klynger, med betegnelsene eksentrisk, emosjonell og engstelig. Den emosjonelle gruppa, klynge B, er gruppa som oftest knyttes til partnervold, og kjennetegnes av manglende empati, ustabil emosjonsregulering og opplevelse av å være hevet over andres rettigheter og sosiale normer (Dobash & Dobash, 1992; Lycke & Molin, 2002; Hamberger & Hastings, 1986; Hart, Dutton & Newlove, 1993; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994). Herunder inngår antisosial, borderline/ emosjonelt ustabil, histrionisk og narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Angst og sosial usikkerhet er avvik som plasseres i gruppe C. Her er det særlig avhengig og tvangspreget personlighetsforstyrrelse som knyttes opp mot voldsutøvelse (Askeland et al., 2012; Dutton, 1998). De eksentriske variantene i gruppe A er lite nevnt i forbindelse med partnervold, med unntak av paranoide trekk som synes å være et vanlig kjennetegn blant voldsutøvere (Faulk, 1974).

I forskningen på partnervold har mange forskere sett på typologier som selve nøkkelen for å forstå mangfoldet i populasjonen (Dutton, 1998; Gottmann et al., 1995; Hamberger & Hastings, 1986; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994). Flere av disse samsvarer i betydelig grad med personlighetsforstyrrelser. Forøvrig mener enkelte forskere at bruken av diagnoser bidrar til å sykeliggjøre handlinger som er bevisste og

intensjonelle (Isdal, 2000). I verste fall fratar dette voldsutøverne deres rettmessige ansvar og motivasjon for endring (Råkil, 2002; Straus & Gelles, 1995). Hellstrand og Råkil (1991) vil ikke klassifisere menn som mishandler sine partnere som sinnslidende, men vektlegger heller ulike personlighetstrekk som er fremtredende i denne populasjonen. Av den grunn vil funnene presenteres i to ulike bolker: personlighetstrekk og personlighetsforstyrrelser.

4.2.1 Personlighetstrekk

”Jeg har aldri vært noen slåsskjempe. Jeg føler meg som en fredens mann. Og jeg har aldri vært glad i å slå. Jeg er jo pasifist og militærnekter. Jeg liker ikke å drive med våpen og sånt. Så det er en veldig vond opplevelse at jeg gjør det. Men akkurat når jeg gjør det, så føler jeg at det er riktig. I øyeblikket så føler jeg det.”
(voldsutøver sitert i Skjørten, 1994, s. 90)

Flertallet av menn som utøver vold mot sin nåværende partner, har utøvd vold mot forhenværende partnere (Lycke og Molin, 2002). En høy andel har også brukt vold i andre sammenhenger (BRÅ-rapporten, 2001; Dobash et al., 2000). Det gir grunn til å tro at volden ikke kan tilskrives faktorer ved det respektive paret eller deres omstendigheter, men heller en tilbøyelighet hos voldsutøveren som vedvarer over tid. Jo mer alvorlig voldsutøvelsen er, jo mer øker sannsynligheten for at det ligger psykologiske forklaringer til grunn; som personlighetstrekk, personlig stil eller psykiske lidelser, ifølge O’Leary (1993). Gjennomsnittsprofilen illustrerer at menn som mishandler har et vanskelig forhold til intimitet, aggresjon og autoritet (Hellstrand & Råkil, 1991). Man ser også at mennene i liten grad opplever ansvar for egne handlinger. De kjenner lite psykologisk smerte eller empati, og uttrykker et betydelig behov for å endre/kontrollere andre. Også Lidberg (2000) trakk frem manglende impuls kontroll og avflatet eller redusert empati som gjennomgående personlighetstrekk hos voldelige personer. Dobash og Dobash (1992) konkluderer med at menn som utøver vold mot partneren, har minimal innlevelsesevne overfor andre, i særskilt grad kvinner. De bruker vold for å kontrollere, tvinge og dominere, samtidig som de overfører ansvaret til kvinnen og benekter konsekvensene av egne handlinger. Rettferdiggjøring, forvrenging, minimalisering, eksternalisering og løgn er utbredt, konkluderer Dobash og Dobash (1992). Dette skaper store barrierer for

personlighetsendring. Molin (1999) påpeker det han kaller kognitive innsnevring, eller ”skylapper”, noe som synliggjøres ved en manglende evne til å ta offerets perspektiv. Videre fant man at mennene hadde vanskelig for å uttrykke og kontrollere emosjoner, lavt selvbilde, og lite selvinnsett i eget behov for nærhet.

MMPI-profilen indikerer at depresjon, mistenksomhet, angst og sosial usikkerhet karakteriserer menn som utøver vold mot partner (Hathaway & McKinley, 1943). Personlighetstrekk målt med utgangspunkt i femfaktormodellen viser avvikende skårer på medmenneskelighet (A), nevrotisisme (N) og åpenhet (O), sammenlignet med menn i normutvalget (Askeland et al., 2012). Voldsutøvere skårer lavt på medmenneskelighet, noe som innebærer en fiendtlig innstilling til andre og assosieres med relasjonelle problemer. De høyest ladde trekkadjektivene på den anvendte testen BFI44 (John, Donahue & Kentle, 1991), er å finne feil ved andre, å være kald, uvennlig, kranglete og hardhjertet. Også på nevrotisismeskalaen utmerket voldsutøverne seg med en langt høyere skåre enn normen. Dette er knyttet til negativ emosjonalitet, og er den skalaen som i størst grad predikerer psykopatologi, da særlig depresjon og angstlidelser (Watson, Gamez & Simms, 2005). Høy skåre indikerer anspenhet, ustabil temperament, humørsyke, bekymring og angst. Watson, Hubbard og Wiese (2000) fant at høy N predikerte misnøye og ustabilitet i parforhold, mens Robins, Caspi og Moffitt (2002) påviste en korrelasjon med konflikt og misbruk. Også på åpenhet for erfaring skåret voldsutøvere høyere enn normutvalget. Dette trekket er korrelert med behov for variasjon og nye omgivelser, og predikerer høyere utdanning og kreativitet. Askeland et al. (2012) hadde ingen hypotese om høyere skåre på dette, og hadde ingen forklaring på funnet.

4.2.2 Typologier

”Selvsagt, å slå en kvinne til hun blir blå og svart er ikke bra, men det er noen kvinner der ute som bare er helt råtne. Det er mange dårlige kvinner ute i verden.” (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 34, egen oversettelse).

BRÅ-rapporten (2001) fant personlighetsforstyrrelser blant 38 % av mennene som hadde begått partnerdrap. Askeland et al. (2012) undersøkte kun for antisosial personlighetsforstyrrelse, og fant at 21,2 % av utvalget tilfredsstilte kriteriene. Også

Lycke og Molin (2002) bemerker at i den grad de fant diagnoser blant voldsutøvere, er impulsiv, dyssosial eller antisosial av de mest utbredte lidelsene. Like fullt ser man at disse diagnosene kun beskriver en viss andel av gruppa. Typologiene har til hensikt å imøtekomme disse sprikende funnene i voldsutøverpopulasjonen. Basert på alvorlighetsgrad og frekvens av vold, generalisering av vold og psykopatologi har flerfoldige teorier blitt utviklet for å finne ut hva som kjennetegner menn som utøver partnervold.

Holtzworth-Munroe og Stuart (1994) har presentert typologien som har blitt mest anerkjent og replikert (Chiffrieller & Hennessy, 2006; Langhinrichsen-Rohling, Huss & Ramsey, 2000; Lohr, Bonge, Witte, Hamberger & Langhinrichsen-Rohling, 2005; Holtzworth-Munroe & Meehan, 2004; Huss & Langhinrichsen-Rohling, 2006; Huss & Ralston, 2008). Med utgangspunkt i tidligere funn på feltet, utformet de tre ulike grupper: Menn som utøver vold i familien, menn som kategoriseres som dysforiske/borderlinere og menn som er generelt voldelige/antisosiale. Sammenlignet med de to andre gruppene er menn som kun utøver familievold, minst voldelige, har minst sannsynlighet for å være domfelt, og har den laveste forekomsten av psykopatologi. Rusmisbruk og depresjon har et begrenset omfang, og de skårer moderat på sinne. I den grad man finner personlighetsforstyrrelser, er avhengig personlighetsforstyrrelse mest utbredt i denne gruppa.

Faulk (1974) beskrev denne typen som avhengig/passiv eller stabil/kjærlig; disse mennene har et ønske om å være en god partner, men ytre press eller opplevd kritikk kan fremprovosere voldssituasjoner. Elbow (1977) mente at denne gruppa utøver vold som et middel for å heve egen selvtillit, men den grunnleggende intensjonen er å bli akseptert og respektert. Hamberger og Hastings (1986) fant ei lignende gruppe i sine studier, med menn som fremstår som passiv-avhengige/tvangspregede voldsutøvere. De kjennetegnes av lav selvtillit og et utstrakt behov for andre. Volden utløses av at partneren ikke kan imøtekomme disse behovene. De kartla videre en betydelig grad av depresjon i gruppa. Holtzworth-Munroe og Stuart (1994) utformet en hypotese om at dersom utvalget hentes fra samfunnet generelt heller enn kliniske populasjoner, vil denne gruppa romme halvparten av alle menn som utøver partnervold. Også menn som kategoriseres som normale eller ikke har klinisk signifikante skårer på MMPI,

tilhører denne gruppa (Flourney & Wilson, 1991; Hale et al., 1988; Hamberger & Hastings, 1986).

Nærmere 25 % av voldsutøverne kategoriseres som dysforisk/borderline (Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994). Disse kjennetegnes av betydelig høyere prevalens av psykiske lidelser, i tillegg til mer alvorlig voldsutøvelse. Som navnet tilsier er depresjon og sinne mer utbredt i denne gruppa, og det kombineres gjerne med mer fremtredende rusmisbruk og noe mer voldsbruk utenfor familien. Denne typen har høy forekomst av borderline personlighetsforstyrrelse; som er knyttet opp mot emosjonell ustabilitet, impulsivitet og sinneutbrudd. I tillegg påpeker Holtzworth-Munroe og Stuart (1994) en tendens til å gå inn i lite konstruktive forhold, med en intens frykt for å bli forlatt. Dette kan føre til sterke reaksjoner, som voldsutøvelse mot seg selv eller andre. Andre beskrev typen som avhengig/mistenksom, med voldsepisoder utløst av sjalusi og kontrollbehov (Faulk, 1974), med problematisk emosjonsregulering og svært sterk tilknytning til partneren (Elbow, 1977). Hale et al. (1988) viser forhøyede skårer på samtlige MMPI skalaer. Typen er videre beskrevet som humørsyk og ekstremt sensitiv for kritikk eller interpersonlige overtramp (Hamberger & Hastings, 1986). Skalaene signaliserte høyt nivå av angst, depresjon og rusmisbruk, i tillegg til svært høye skårer på tilbøyelighet til sinne. Dutton (1998) anser borderlinetypen som selve definisjonen på den ”mishandlende personlighetstypen”. Han beskriver menn som utøver partnervold, som personer med skambasert sinne, tendens til å skylde på andre og notoriske tilhengere av tradisjonelle normer. Dutton (1998) finner i sine studier at de fleste voldsutøverne begrenser raseriutbrudd til familien. Dette kan ha sammenheng med at følelser som usikkerhet, angst og hjelpeløshet i stor grad uttrykkes og tolkes som sinne, mener han.

Jacobson og Gottman (1998) observerte samtaler mellom par som var i konflikt, og konstaterte svært ulike fysiologiske reaksjoner. Den ene gruppa hadde klare likhetstrekk med dysforisk/borderlinegruppa, og kategoriseres av Jacobson og Gottman (1998) som ”pittbullhunder”. En forhøyet hjerterytme under krangelen antyder sterk indre uro og betydelig kroppslig aktivering. Disse skilte seg betraktelig fra mennene som ble gruppert som ”kobraslanger”. Til tross for aggressiv og voldsom ytre atferd, registrerte man svært lite indre aktivering, og i løpet av konflikten ble hjerterytmen senket fra opprinnelig nivå. Sistnevnte kan anses som parallell til

Holtzworth-Munroe og Stuarts (1994) tredje type, de generelt voldelige/antisosiale. Disse mennene er ansvarlig for den mest alvorlige volden, og fremstår som voldelige og kriminelle på tvers av situasjoner og omgivelser. De kjennetegnes av betydelig rusmisbruk og noe sinne, men har samtidig en lavere forekomst av depresjon enn de andre gruppene. Det kan ha sammenheng med utbredelsen av antisosial/dyssosial personlighetsforstyrrelse og psykopati. Diagnosen stilles på grunnlag av manglende empati og skyldfølelse, ignorering av sosiale normer og regler, manglende evne til å opprettholde varige forhold, lav frustrasjonsterskel og høy aksept av egen voldsbruk (WHO, 2000). Menn som tilhører denne kategorien, utøver grov psykisk og fysisk vold i den hensikt å kontrollere partneren, få gjennomslag for viljen sin (Faulk, 1974), og anser partneren som et objekt prisgitt voldsutøverens lyster (Elbow, 1977). I Flourney og Wilsons (1991) og Hale et al.s (1988) studier trer typen frem i en topunksprofil på MMPI som illustrerer depresjon, sinne, antisosiale trekk og rusproblemer. Hamberger og Hastings (1986) klassifiserer disse mennene som narsissistisk/antisosial. De beskrives som selvopptatte, med en oppfatning av å ha retten på sin side og fortjene respekt, noe som også medfører at voldsutbrudd opplevdes som rettferdiggjort hvis omverdenen ikke tilpasser seg deres behov. Det ble påvist lite depresjon i denne gruppa. Studiet viste høyt energinivå og tendens til rusmisbruk. Gondolfs (1988) beskrev typen som sosiopatisk og antisosial, og Holtzworth-Munroe og Stuart (1994) anslår at 25 % av voldsutøverne tilhører denne gruppa.

Gjentatte studier har påvist at man basert på psykopatologi, alvorlighetsgrad og generalisering av vold finner ulike undergrupper av menn som utøver partnervold (Huss & Ralston, 2008; Waltz, Babcock, Jacobson & Gottman, 2000; Langhinrichsen-Rohling, Huss & Ramsey, 2000). Det kan se ut til å foreligge noe ulik motivasjon, karakteristikk og emosjonalitet med hensyn til voldsutøvelse. Meehan, Holtzworth-Munroe og Herron (1995) lyktes ikke med å replikere Jacobson og Gottmans (1998) fysiologiske funn, og etterlyser videre forskning på fysiologiske markører. Holtzworth-Munroe og Meehan (2004) fant at typologiene var noe ustabile over tid, og antyder at flere undergrupper kan være nødvendig for å gi et tilstrekkelig bilde av mangfoldet i populasjonen. Behandlingsstudier tyder på at heterogeniteten gjør stort utslag for behandlingseffekt (Chiffriller & Hennessy, 2006; Langhinrichsen-Rohling, Huss & Ralston, 2008; Huss & Ramsey, 2000).

5. DISKUSJON

- *"Hva ville forhindret deg i å være voldelig?"*

- *"Min død."* (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 152, egen oversettelse)

- *"Tror du vold kan stanses? Hvordan?"*

- *"Ja. Ved at menn innrømmer sine tidligere handlinger og tvinges til å ta ansvar for dem"* (voldsutøver sitert i Dobash et al., 2000, s. 152, egen oversettelse)

5.1 Demografiske kjennetegn

Som gruppe ser man at hovedtyngden av voldsutøverne befinner seg i aldersgruppen 25-45 år (Dobash et al., 2000; Lycke & Molin, 2002), noe som samsvarer godt med voldsutøvere i samfunnet generelt (SSB, 2009). Det er imidlertid vanskelig å si om dette tegner et reelt bilde av menn som utøver partnervold. Vold er mer høyfrekvent blant yngre aldersgrupper (Lundgren et al., 2001; Pape & Stefansen, 2004), men samtidig illustrerer Askeland et al.s (2012) utvalg at voldsutøvere finnes i alle aldre, om enn i noe minkende grad blant eldre. Den negative korrelasjonen mellom fysisk vold og alder, kan forklares på ulike måter (Pape & Stefansen, 2004). Råkil (2002) antyder at fysisk voldsutøvelse kan erstattes av økning i psykisk voldsbruk, og poengterer samtidig at normalisering kan medføre underrapportering. Dobash et al. (2000) påpeker at i et volds- og fryktregime som har vedvart over tid, vil utøveren kunne oppnå de samme målene med mildere virkemidler. Dermed kan trusler eller subtile antydninger ha samme effekt som faktiske slag og spark. Lycke og Molin (2002) påpeker at eldre menns fravær i terapissammenheng, kan skyldes en mer konservativ oppfatning av kjønnsroller og likestilling i denne aldersgruppen. De antyder videre at det yngre alderssegmentet muligens også har mer endringsvilje og behandlingsoptimisme, som er avgjørende for i det hele tatt å kontakte hjelpeapparatet. Den tilsynelatende overvekten av unge voldsutøvere kan også skyldes at aldersgruppen er den mest høyfrekvente i kriminalregisteret (SSB, 2009). Det er sannsynlig at partnervold oppdages lettere i populasjoner som allerede er i politiets søkelys. Whitaker et al. (2006) påpeker at aggressiv atferd og vold mot kjæreste i ungdomsårene, ikke nødvendigvis videreføres til parforhold senere i livet. I enkelte tilfeller kan altså partnervolden være utløst av fremtredende trekk ved

aldersgruppen, som utagering, normbrytende atferd og mindre grad av konsekvenstenkning (Pape, 2003), heller enn vedvarende trekk ved individet.

Her er det imidlertid nyttig å påpeke en mulig systematisk feil ved oppgavens tilnærming til datamaterialet. Man tar utgangspunkt i at menn som frivillig kommer til behandling eller forskning, er representative for alle menn som utøver vold i parforhold. Det fins flere indikasjoner på at menn som frivillig oppsøker hjelp for sinnemestring og partnervold, skiller seg fra voldsutøvende menn som idømmes behandling eller som aldri behandles. Gondolf (1999) finner at menn som frivillig oppsøker behandling, har et høyere symptomtrykk av ulike psykiske lidelser enn voldsutøvere dømt til behandling. Holtzworth-Munroe & Stuart (1994) forventer klare forskjeller i forekomst av ulike typologier mellom kliniske og ikke-kliniske utvalg. Dobash et al. (2000) er et eksempel på forskere som i stor grad tar utgangspunkt i menn som er lovpålagt å gjennomføre et behandlingsopplegg. Dette er sjelden rettspraksis i Norge (Johansson, 2010). Forskning knyttet til ATV ser i hovedsak på voldelige menn som selv oppsøker hjelp (Askeland et al., 2012; Isdal, 2000; Lycke & Molin, 2002; Råkil, 2002; Skjørten, 1994). Atter en del forskning tar for seg menn som utøver partnervold i samfunnet generelt, som verken er straffedømt eller oppsøker behandling. Man kan anta at menn som på eget initiativ søker behandling, opplever egen voldsbruk som mer alvorlig og problematisk, enn menn som ikke oppsøker hjelp. Det er derfor vanskelig å vite hvor representative funn i denne populasjonen er, for gruppen av voldsutøvere som helhet.

Menn som er gift, ser ut til å utøve grovere vold enn menn som er samboende eller kjærester. Johnson (2008) uttaler at vielsesattesten anses som en løyve til å utøve vold og dominans, og ekteskap likestilles med eierskap (Lundgren, 1985). I kulturer som i liten grad aksepterer skilsmisse, finner man at kvinner blir værende lengre i voldelige forhold (Hassouneh-Phillips, 2001; Lundgren, 1985; Yoshioka, DiNoia & Ullah, 2001). Vold er også mer frekvent i ikke-egalitære parforhold, preget av konservative familieverdier (Isdal, 2000; Walby & Myhill, 2000). Konservative kretser har ofte også en preferanse for ekteskap fremfor samboerskap, noe som kan bidra til å forklare noe av den høye forekomsten av vold innen ekteskapets rammer (Lundgren, 1985). Om volden innen samboerskap er mindre alvorlig, er den til gjengjeld mer utbredt blant samboende par sammenlignet med ektepar (Johnson, 2008). Dette kan ha

sammenheng med en opplevelse av mindre trygghet, eller mer behov for å kontrollere partneren, da de ytre rammene er mindre strukturert (Isdal, 2000). NIBR-rapporten (2005) viste at voldsutsatte kvinner med barn i større grad returnerer til partneren enn kvinner som er barnløse (NIBR, 2005). Her ser man samme tendens som i ekteskapet: Jo større grad av forpliktelse, jo mer vold utholdes. 70 % av parene som opplever vold i samlivet, har flyttet sammen i løpet av det første halvåret eller året som kjæresten (Skjørten, 1994). Man kan forestille seg at det gir en større grobunn for konflikter, da man kjenner hverandre lite før man etablerer seg sammen, i tillegg til at det kan nære uheldige avhengighetsmønstre i relasjonen. Studier har vist betydelige avhengige trekk blant voldsutøvere (Hamberger & Hastings, 1986; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994), som kan bidra til å forklare den raske progresjonen i utvikling av parforholdet. Felles bopel gir også mulighet til å utøve mer kontroll over partneren, noe som er et uttalt behov blant mange voldsutøvere (Dobash et al., 2000; Elbow, 1977; Faulk, 1974; Isdal, 2000).

5.2 Oppvekst og barndom

Voldseksponering er et viktig stikkord for å beskrive menn som utøver partnervold. Gjentatte studier har vist at disse mennene har en uvanlig høy forekomst av voldelige erfaringer (Askeland et al., 2012; Dobash et al., 2000; Edelson & Tolman, 1992; Hamberger & Hastings, 1988; Hotaling & Sugarman, 1986; Isdal, 2000; Itzin et al., 2010; Lycke & Molin, 2002; Murrell et al., 2007; Skjørten, 1994; Whitfield et al., 2003). Askeland et al. (2012) påpekte at forekomsten av potensielt traumatiserende erfaringer, er betydelig høyere blant menn som utøver partnervold, enn hva man finner i kliniske utvalg og i normalpopulasjonen (Nijenhuis et al., 2002; Mossige & Stefansen, 2007). Relasjonstraumer var de mest fremtredende, og halvparten hadde slike erfaringer innen fylte 6 år. En betydelig andel av disse erfaringene kom fra egen opprinnelsesfamilie, men også settinger som mobbing på skolen, gjengkriminalitet, vold i fosterfamilier eller institusjoner, var relativt utbredt (Askeland et al., 2012; Isdal, 2000). Råkil (2002) fastslår at mange voldsutøvere har utgangspunkt som voldsofre, og hevder videre at redde barn ofte blir aggressive barn. Mennesket er betinget til særlig å huske og preges av livstruende hendelser, for å utvikle forsvarsmekanismer som fremmer overlevelse (Isdal, 2000; Simons et al., 1995). Isdal (2000) mener at barn som eksponeres for vold, har en tendens til å fortolke verden som truende, og utvikler feilslåtte mestringsstrategier som øker sjansen for

voldserfaringer. Gjentatte studier bekrefter dette, og viser at barn utsatt for omsorgssvikt og voldseksponering, har en langt større risiko for å utvise voldsatferd (Christensen & Persson, 1998; Sonkin et al., 1985; Whitfield et al., 2003).

Bandura (1977) ser på dette som en effekt av sosial læring. Foreldre er fra barnets fødsel dets viktigste rollemodell og avgjørende støttespiller. De vil dermed ha en unik innflytelse på barnet, på godt og vondt. Barn evner i liten grad reflektere over hvorvidt voldshandlinger er fornuftige eller rettferdige, og har svært begrensede muligheter til å gripe inn for å avverge konflikter. Fordi volden vanligvis holdes hemmelig, normaliseres eller forties, har de minimal tilgang på andres perspektiver eller syn på volden (Christensen & Persson, 1998; Dobash et al., 2000; Holden et al., 1998; Isdal, 2000). Holdninger som formidles gjennom ord og handlinger, kan således internaliseres ubevisst, og uttalelser som ”jeg slår deg bare fordi du fortjener det” fremstår som sannheter (Isdal, 2000). Jacobsen og Svendsen (2010) bemerker at foreldre er ansvarlig for å installere emosjonsregulering i barna. Idet foreldre hjelper barnet navngi, forstå og håndtere følelser som sinne, angst og uro, internaliseres dette i barnet, slik at det mestrer det selv. Når omsorgspersoner selv anvender lite konstruktive metoder i møte med konflikt eller usikkerhet, øker sannsynligheten for dysfunksjonell emosjonsregulering hos barnet. Money (1993) mener at barn oppvokst i hjem som forener kjærlighet og vold, får et forvrengt bilde av hvordan samliv fungerer, og forventninger til fremtidige relasjoner preges av dette. McDermott og Lopez's (2012) funn angående tilknytning bekrefter at utrygge relasjoner i barndommen ofte videreføres til parforhold. Redsel for å bli forlatt, usikkerhet, kontrollbehov og vansker med nærhet og intimitet markerer denne utryggheten. Slik tilknytning er også assosiert med samlivsproblemer og partnervold (Abbey et al., 2007; Dutton, 1998; Gormley, 2005; Gormley & Lopez, 2010; Lawson, 2008; Sonkin & Dutton, 2003).

5.2.1 Kritikk mot den transgenerasjonelle overføringen

Til tross for at ideen om transgenerasjonell overføring av voldsatferd nærmest har fått posisjon som en deterministisk sannhet (Straus & Gelles, 1995), finnes det betydelig forskning som utfordrer dette synet (Itzin, 2000; Kaufman & Zigler, 1987; Skjørten, 1994; Stith et al., 2000; Straus & Gelles, 1995). Skjørten (1994) mener fundamentet for antakelsen er tynt. Hun vektlegger at flertallet av personer som utsettes for vold i

hjemmet, ikke utøver vold senere i livet (Kaufman & Zigler, 1987). Lycke og Molin (2002) påpeker at selv om en vesentlig andel har vært utsatt for vold i hjemmet, gjelder dette langt fra alle (Hamberger & Hastings, 1988). Dersom en slik generasjonell overføring av voldsatferd anses som en naturlov, kan det bidra til ansvarsfraskrivelse, og føre til at voldsutøvere unnlater å ta kontroll over sinneproblemet sitt, mener Råkil (2002) og Isdal (2000). Stith et al.s (2000) metaanalyse viser kun en svak til moderat korrelasjon mellom oppvekst i voldelig familie og senere partnervold. Det er særlig i kliniske populasjoner denne sammenhengen er fremtredende, og de mener derfor man må være forsiktig med å generalisere funnene til den øvrige populasjonen (Stith et al., 2000). Videre retter de kritikk mot forskere som benytter anekdotisk materiale for å underbygge teorier. De mener dette er noe av bakgrunnen for at den transgenerasjonelle overføringen har blitt så ukritisk akseptert. Isdal er en av forskerne som rammes av denne kritikken, idet han hovedsaklig benytter førstehåndserfaringer fra arbeid med voldsutøvere, mer enn forskning. Dette gir interessante perspektiver, men samtidig innebærer det en betydelig risiko for at personlige overbevisninger veier tyngre enn forskningsfunn.

Heller ikke Itzin (2000) finner noe en til en forhold mellom opplevd vold og egen voldsutøvelse. Mange faktorer bidrar til å moderere og mediere effekten av voldseksponering; som tilknytningsstil, sosial læring og genetikk. Stith et al.s (2000) gjennomgang viser at kjønn har en avgjørende betydning for konsekvensen av voldseksponering. Itzin (2000) mener menns økte sannsynlighet for å bli voldsutøvere, og kvinners økte risiko for å bli voldsoffer, gjenspeiler samfunnets kjønnsroller. Mens jenter sosialiseres til å være svake, avhengige og underdanige, opplever gutter positiv forsterkning når de utøver styrke og dominans. Også Stith et al. (2000) foreslår at en mulig forklaring på kjønnseffekten, kan skyldes at gutter oppfordres til å være macho, og løse konflikter med vold, mens jenter i større grad forventes å være lydige, lojale og passive. I henhold til Banduras (1977) sosiale læringsteori ville man forventet at voldseksponering skulle ha samme effekt på begge kjønn, med mindre jenter lærer av mødre, og gutter identifiserer seg med fedre. Isdal (1990) mener at gutter som observerer fars vold mot mor, ubevisst eller bevisst lærer om hvordan relasjonen mann-kvinne fungerer, lærer konkret atferd som tilsynelatende er svært effektiv, og lærer en holdning til kvinner. Han antar også at den individuelle fortolkningen av volden har betydning for hvorvidt volden videreføres (Isdal, 2000).

5.2.2 Betydningen av genetik

Simons et al. (1995) mener sosial læring gis uforholdsmessig mye oppmerksomhet i forhold til dets forklaringsverdi. De finner i sine studier at barn som utsettes for vold i hjemmet, kun utøver partnervold selv, i de tilfeller hvor foreldrene også hadde antisosiale trekk. Et voldelig miljø i seg selv, betinger ikke at barn blir voldelige (Kaufman & Zigler, 1987). Foreldrene som former miljøet, har imidlertid også stor innflytelse gjennom arvematerialet. Genetikstudier illustrerer at mange voldsutøvere har fått et vanskelig utgangspunkt: Flere av disse barna starter med en ADHD-diagnose, videre har de betydelige atferdsvansker, og mange blir som voksne diagnostisert med antisosial personlighetsforstyrrelse (Koenen et al., 2006; Raine, 1993; Retz & Rösler; 2009; Satterfield et al., 2007). Det er ikke uvanlig at foreldre har liknende diagnoser. Thapar et al. (2009) viser at ADHD har en arvelighet opp mot 90 %. Her er det imidlertid viktig å skille mellom genotype, altså det tilgjengelige arvematerialet, og fenotype, eller hva som faktisk kommer til uttrykk (Davey, 2008). Retz og Rösler (2009) understreker at gener ikke gjør annet en å øke frihetsgradene, og muliggjør flere potensielle utfall, og miljøet vil alltid påvirke hvordan dette kommer til uttrykk. Dette illustreres av Caspi et al.s (2002), som viste at et bestemt gen betinger hvorvidt voldseksposering fører til aggressiv atferd. Barnes og Jacobs (2013) viser imidlertid at den genetiske risikoen for voldsutøvelse har økt innflytelse når den opptrer i kombinasjon med voldseksposering. En oppvekst med voldelige foreldre, kan således gi både en økt genetisk og miljømessig risiko for voldsutøvelse, men altså betydelig mer risiko for menn (Stith et al., 2000; Itzin, 2000, Itzin et al., 2010). Sameroffs (2009) forskning viser også at temperamentfulle, utagerende barn vil utløse mer negativ tilbakemelding fra sine omgivelser, som igjen fører til at de som kanskje har størst behov for støtte, har aller minst tilgang på den. Mange ramler tidlig ut av skolegang, og får lite eller ingen oppfølging hjemmefra for å takle psykososiale problemer (Christensen, 1998). Barn som opplever vold i hjemmet, utsettes ikke bare for betydelige risikofaktorer for senere dysfunksjon – i mange tilfeller mangler også viktige beskyttelsesfaktorer som kunne forhindre dette (Kvello, 2012; Sameroff, 2009).

5.2.3 Svakheter ved selvrapporing

Skjørten (1994) fremholder at til tross for at halvparten av mennene i hennes studie hadde blitt eksponert for vold i barndommen, omtalte kun et fåtall vold i barndommen som hovedårsak for egen voldsbruk. Dette er på ingen måte ensbetydende med at volden ikke har hatt noen påvirkning. Stith et al. (2000) peker imidlertid på liknende problematikk med selvrapporing i sin metaanalyse. De fleste anvendte studiene benyttet seg av retrospektive data. Dette betyr at barndomserfaringer av vold defineres og gjenfortelles av personen selv. Å være et barn utsatt for vold, kan benyttes som et virkemiddel for å skaffe seg sympati, og man kan ikke utelukke at det overrapporteres i den hensikt å rettferdiggjøre, normalisere eller fraskrive seg ansvar for egen voldsutøvelse (Dobash & Dobash, 1992; Dobash et al., 2000; Isdal, 2000; Stith et al., 2000).

5.3 Sosioøkonomisk status

En rekke studier finner at lav sosioøkonomisk status er assosiert med økt voldsutøvelse (Brownridge, 2009; Bryant-Davis et al., 2009; BRÅ-rapporten, 2001/2002; Dobash et al., 2000; Itzin et al., 2010; Mama, 2000; NIBR, 2005; Pape & Stefansen, 2004; Råkil, 2002; Walby & Myhill, 2000). BRÅ-rapporten (2002) oppsummerer den typiske konebankeren som arbeidsløs, lavt utdannet og kriminelt belastet. NIBR-rapporten (2005) viser en klar sammenheng mellom voldserfaring og bruk av offentlige tjenesteytelser, som dagpenger, sosialhjelp og liknende. I Dobash et al.s (2000) studie hadde flertallet av mennene vært langtidsarbeidsledig. Walby og Myhill (2000) viser bestemt at begrensede økonomiske ressurser har en klar sammenheng med høyere forekomst av partnervold.

Inntrykket av at menn med lavere sosioøkonomisk status er mer voldelig, kan imidlertid være preget av flere konfunderende variabler. Bryant-Davis et al. (2009) påpeker at lav SØS er korrelert med faktorer som fattigdom, sexisme, rasisme og tradisjonelle, patriarkalske verdier, som alle kan bidra til å forklare den forhøyede forekomsten av partnervold. Kripos (2012) viser med tydelighet at arbeidsløse og trygdede er overrepresentert i drapoversikten. Mama (2000) antyder at vold og kriminalitet handler mer om fattigdom og ulike levekår, enn om mer voldelige disposisjoner blant vanskeligstilte. Også Krahe et al. (2005) fremhever at vold er mer utbredt i samfunn preget av store forskjeller mellom fattig og rik, og mellom mann og

kvinne. NIBR-rapporten (2005) fremhever at lavtlønnede tvinges til å bo i mindre attraktive boligstrøk, som innebærer større sårbarhet for kriminelle handlinger. Pape & Stefansen (2004) illustrerer dette idet de viser at personer bosatt på østkanten av Oslo, er mer utsatt for vold enn personer på vestkanten av byen. De finner altså en korrelasjon mellom bosted, sosioøkonomisk status og voldserfaring. Belastede nabolag medfører igjen at omgivelsene med god grunn oppleves og fortolkes som farlige, noe som igjen kan fremme voldelig atferd både i og utenfor hjemmet (Isdal, 2000). Personer som har dårlig økonomi, blir således fanget av strukturelle faktorer som setter ugunstige rammer for økonomisk, kulturell og sosial utfoldelse (Brownridge, 2009; Mama, 2000). Mama (2000) påpeker at fattigdom medfører mer usikkerhet i levetilstand, mindre fleksibilitet, færre valgmuligheter, dårligere levestandard, utrygge nabolag, dårligere skolesystem og arbeidsmuligheter i nærmiljøet, dårligere helse og færre ressurser til å takle slike utfordringer. Banalt oppsummert kan man si at det lønner seg å være rik (Brownridge, 2009). Samtidig påpeker Mama (2000) at det ikke er noe uløselig bånd mellom fattigdom og vold, da mange fattige aldri utøver vold verken mot partner eller andre.

Lundgren et al.s (2001) funn er noe annerledes, i det de konkluderer med at arbeidsforhold har liten sammenheng med partnervold. 70 % av kvinnene som utsettes for vold, oppgir at partneren er lønsmottaker. Heller ikke utdanning regnes som noen avgjørende faktor, da 25 % av voldsutøverne har fullført høyskole/universitetsutdanning. Også i Skjørtens (1994) studie har mennene noe høyere sosioøkonomisk status enn hva man normalt finner i forbindelse med partnervold. BRÅ-rapporten (2001) bemerker denne tosidigheten: Omtrent halvparten av mennene som begår partnerdrap, er arbeidsledige, førtidspensjonerte eller har beredskapsarbeid. Når menn som begår partnerdrap sammenlignes med andre drapsmenn, er det allikevel tydelig at menn som er voldelige mot partner, på gruppenivå har høyere utdanning og i større grad er i lønnede yrker. Flere forskere bemerker at partnervold er et fremtredende problem i alle samfunnslag (Dobash et al., 2000; Hydén, 1997), og kan således ikke forklares kun av sosioøkonomiske forskjeller. Det kan heller ikke utelukkes at kriminalstatistikken og anmeldelser gir et feilaktig inntrykk: Personer av lavere sosioøkonomisk status har mer kontakt med politi og sosiale tjenester, enn personer i øvre samfunnslag (Dobash et al., 2000). Kvinner fra mer ressurssterke hjem, har mer handlingsfrihet til å bryte ut av voldelige

forhold (Lien & Nørgaard, 2005; Smaadahl, 2002a). Smaadahl (2002a) påpeker også at tap av fasade og status, kan være medvirkende årsak til at disse kvinnene i mindre grad kontakter krisesenter. Partnervold i øvre sosiale samfunnslag kan således være mer tildekt, enn partnervold blant marginaliserte grupper i samfunnet.

Hotaling og Sugarman (1986) viser også at sammenhengen er mer kompleks enn at lavere samfunnslag utøver mer vold. De påviser at kvinner som har høyere utdanning og inntekt enn partneren, har økt risiko for å utsettes for partnervold. Man ser også at enkelte yrkesgrupper, som politi, yrkesmilitære og dørvakter, ser ut til å ha en forhøyet forekomst av partnervold (Isdal, 2000; Jones, 2012; Marshall et al., 2005). Isdal (2000) mener dette har sammenheng med at vold på ett område læres som lønnsomt og hensiktsmessig, og denne holdningen vil kunne forplantes til andre områder. Baron, Straus og Jafee (1988) kaller dette fenomenet for kulturell oversvømmelse. Man må imidlertid være varsom med å anta kausale sammenhenger, da menn med en voldelig predisposisjon muligens lettere tiltrekkes av denne type yrker, heller enn at arbeidsmiljøer og situasjon gjør seg skyldig i å legitimere voldsutøvelse. Likefullt viser forskning at mannsdominerte arbeidsmiljøer har en høyere forekomst av seksuell trakassering av kvinner og patriarkalske verdier, enn i kvinnedominerte yrker (McLaughlin et al., 2012). Som en respons på dette faktum, har den kanadiske hæren innført nulltoleranse for partnervold (Jones, 2012). Dette kan imidlertid se ut til å motvirke den opprinnelige intensjonen, da eventuell avsløring medfører tap av jobb, og dermed også tap av identitet og stolthet for mange. Heller enn å redusere partnervold, mener Jones (2012) at regelen fører til økt hemmelighet og isolasjon.

5.3.1 Intelligens og utdanning

Gleason (1997) påpeker at en anseelig andel menn som utøver vold i nære relasjoner, ikke har fullført videregående skole (Dobash et al., 2000; Lycke & Molin, 2002). Personer som ikke avslutter videregående skolegang er påvist å ha en noe lavere intelligens enn normalpopulasjonen (Gleason, 1997), og det antydes videre at mange voldsutøvere har en redusert resonneringsevne. Voldsutøvere har forøvrig også en høyere forekomst av ADHD og lese- og skrivevansker (Lycke & Molin, 2002; Davey, 2008), som bidrar til utfordringer både på skolebenken og i forbindelse med slike tester. Isdal (2000) vektlegger at kommunikasjonsproblemer og aggressivitet er

assosiert, og fremhever at mennesker som får skader som medfører talevansker/stumhet, ofte også blir mer aggressive. Kanazawa (2010) regner det som et gitt faktum at voldsutøvere er mindre intelligente enn menn som ikke utviser voldelig atferd. Dette forklarer han ut fra et evolusjonært perspektiv. Han viser til at politi og rettssystem er relativt nye fenomener, mens drap og voldtekt er atferd som har vært en del av den menneskelige naturen i årtusener. Menn med lavere intelligens har altså en tendens til å falle tilbake til evolusjonsmessig kjente mønster i kampen for ressurser og formering, og er mindre i stand til å forholde seg til evolusjonsmessig nyere elementer som lovverk (Kanazawa, 2010).

Dette er imidlertid en omstridt forklaringsmodell, og den forholder seg heller ikke til at mange menn med høyere utdanning, inntekt og intelligens utøver vold i parforhold. Det er også grunn til å stille spørsmålsteget ved om menn som straffes for partnervold som gruppe, er mindre intelligente enn andre menn, eller om det simpelthen er de mindre intelligente som har mest sannsynlighet for å bli strafferettslig forfulgt (Gleason, 1997). Særlig ser man at den psykiske volden i mange tilfeller, kan fremstå både utspekulert og intelligent (Brownridge, 2009; Dobash et al., 2000; Hydèn, 1994; Skjørten, 1994). Dette kan assosieres med Jacobson og Gottmans (1998) inndeling i emosjonelt aggressiv atferd og generell vold, hvor det sistnevnte fremstår mer planlagt, gjennomtenkt og kontrollert. Det kan således ligne på Holtzworth-Munroe og Stuarts (1994) antisosiale voldsutøvere. Meehan et al. (2001) var imidlertid ikke i stand til å replikere funnet, og betviler riktigheten av denne typologien. Blant høytutdannede finner man mindre grov voldsutøvelse enn blant personer med lavere utdanning (Pape & Stefansen, 2004, NIBR-rapporten, 2005). Dette kan fortolkes som at det generelt forekommer mindre vold, men det kan også bety at personer med høyere utdanning gjør voldutøvelsen mer tildekt i form av psykisk vold.

5.3.2 Kriminell bakgrunn

Det er en betydelig overlapp mellom kriminalitet og partnervold. Et markant flertall av voldsutøverne har vært i kontakt med politiet en rekke ganger før den aktuelle anmeldelsen (Dobash et al, 2000; BRÅ-rapporten, 2001/2002), og mange generaliserer volden til ulike partnere, barn og andre (Lycke & Molin, 2002; Askeland et al., 2012; Saunders, 1994). Også blant yngre voldsutøvere finner Pape (2003) en generell tendens til utagering og normbrytende atferd på tvers av situasjoner. BRÅ-rapporten (2002) antyder at eventuelle lovrestriksjoner som hindrer

samvær med partner, har liten effekt, da denne populasjonen i liten grad respekterer lover og regler. Dette har en tydelig parallell til antisosial og narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Forstyrrelsene kjennetegnes av en opplevelse av å være hevet over normer og lovverk (Hart et al., 1993; Holtzworth-Munore & Stuart, 1994; Hamberger & Hastings, 1986). Særlig fant man at rusmisbruk var høyt korrelert med kriminell forhistorie, sammenlignet med andre menn som utøvde partnervold. Disse funnene indikerer at en del av partnervolden foregår innenfor relativt belastede kriminelle miljøer. Det kan være en medvirkende årsak til at noen forskere fremstiller volden som symmetrisk, og at politiet ofte kategoriserer partnervold som husbråk (Archer, 2000; Storberget et al., 2007). Partnervold foregår i større grad i hjem som allerede er utsatt for andre typer vanskeligheter som rusmisbruk, fattigdom og kriminalitet, og det bidrar til å gjøre situasjonen mer uoversiktlig og vanskelig å gripe inn i (BRÅ-rapporten, 2002).

5.4 Etnisitet og kultur

Innvandrere er overrepresentert både blant voldsutøvere og voldsoffer sett i forhold til andel i befolkningen (BRÅ-rapporten, 2002; Smaadahl, 2002a; Kripos, 2012; Lien & Nørgaard, 2005; Pape & Stefansen, 2004). Tjaden og Thoennes (2000) påviser stor variasjon i voldserfaring ut fra etnisitet. De fant en høyere forekomst av partnervold blant minoriteter, men med enkelte unntak. En betydelig andel av menn som begår partnerdrap, er av ikke-vestlig opprinnelse (Fjellidalen, 2011). En mengde konfunderende variabler må imidlertid vurderes før man kan konkludere om sammenhenger mellom voldelighet og etnisitet. Posttraumatisk stresslidelse (PTSD) er en relativt utbredt lidelse blant menn som begår partnervold (Hoyt et al., 2012; Shorey et al., 2012), og mange innvandrere har betydelige traumeerfaringer som kan forårsake PTSD. Isdal (2000) bruker begrepet traumevold for å forklare hvordan flyktninger som har opplevd tortur eller krigshandlinger, kan utøve vold som en slags forsinket reaksjon på traumer fra hjemlandet. Frustrasjoner rundt språk, kommunikasjon og økonomi, tap av nettverk og ensomhet kan også bidra til betydelig avmaktfølelse (Winstok, 2007). Det kan således ikke utelukkes at også vestlige menn utøver mer vold dersom de blir utsatt for slike former for stress og traumer. Menn som har deltatt i militære aksjoner, har også en høyere rate av partnervold (Jones, 2012).

Walby og Myhill (2000) finner ingen vesentlig sammenheng mellom etnisitet og partnervold. Imidlertid fremhever de at ikke-egalitære forhold er mer voldspreget enn forhold mellom likestilte partnere. Bronfenbrenners (1977) ulike nivåer viser at kvinnemishandling både kan fostres og bekjempes på en rekke forskjellige områder. Yoshika et al. (2001) benytter kulturelle normer og verdier som forklaring på den høye forekomsten av vold i familien i flere asiatiske familier: Lav aksept for skilsmisse, sosiale rangordninger, patriarkalske verdier og fellesskapets beste fremfor egne behov. Også Hassouneh-Phillips (2001) og Lundgren (1985) påpeker at man finner andre forståelsesrammer for vold innen enkelte religiøse rammer. Høyere aksept for partnervold, både blant kvinner og menn, vil naturligvis fremme en høyere forekomst innen slike miljø. Med utgangspunkt i dette kan man hevde at kulturelle normer og verdier er et tydeligere bakteppe for vold, heller enn etnisitet i seg selv. Kvinnemishandling er mer utbredt i samfunn med store forskjeller langs variablene kjønn, økonomi og velferd (Krahe et al., 2005; Winstok, 2007). Ifølge Mama (2000) må partnervold anses som en funksjon av ubalanse i maktforholdet mellom kjønnene. Majoriteten av kvinner som benytter krisesentertilbudet, er av utenlandsk opprinnelse (Christensen & Persson, 1998; Lien & Nørgaard, 2005). Av disse er 10 % gift med nordmenn, og Smaadahl (2002a) uttrykker en utbredt oppfatning av at menn anser det som mer akseptabelt å slå kvinner som ikke er etnisk norske. Flere menn formidler at konene er kjøpt og betalt, og dermed under deres herredømme. I enkelte tilfeller fungerer ektemannen som hallik for sin utenlandske kone (Smaadahl, 2002a). Til tross for at forekomst av partnervold kan variere på tvers av nasjonaliteter, har etnisitet sannsynligvis en svak forklaringsverdi for slik virksomhet. BRÅ-rapporten (2002) påpeker en tendens til at voldsutøvere født i Sverige utøver grovere vold enn gjerningsmenn av utenlandsk opprinnelse. Med utgangspunkt i Bronfenbrenners (1977) økologiske rammeverk kan man anta at i en kultur med lav aksept og liten grad av normalisering av voldsbruk i parforhold, vil ontogenetiske predisponerende faktorer som sjalusi, oppdragelse og aggresjon være sterkere drivkrefter for at individet skal utøve vold (Krahe et al., 2005; Winstok, 2007). Dette kan se ut til å bekreftes i BRÅ-rapporten (2002), hvor etnisk-svenske menn utøver noe grovere partnervold enn utenlandske voldsutøvere.

Lundgren et al. (2001) fremhever at 80 % av voldsutøverne er av skandinavisk opprinnelse, og hevder så at etnisitet er overvurdert som variabel for partnervold. Her

må det imidlertid kommenteres at BRÅ-rapporten (2002) finner lignende tall, men konkluderer ulikt. I motsetning til Lundgren et al. (2001), blir denne statistikken sett i forhold til innvandreres andel i befolkningen; det blir da tydelig at de er overrepresentert. Det er meget mulig at Lundgren et al.s (2001) konklusjon er korrekt, men samtidig kan man ikke benekte at personer av utenlandsk opprinnelse frekventerer statistikk for partnerdrap og partnervold i høyere grad enn man kunne forvente ut fra deres andel i befolkningen (BRÅ-rapporten, 2001/2002; Kripos, 2012). Muligens er Lundgren et al.s (2001) uttalte feministiske overbevisning noe av årsaken til at verken utdanning, yrke eller statsborgerskap blir vektlagt som viktige variabler for partnervold. Forøvrig får Lundgren et al. (2001) støtte fra flere hold. Mooney (2000) fant, i likhet med Walby og Myhill (2000), ingen sammenheng mellom kulturell tilhørighet og holdninger til voldsutøvelse. Heller ikke i NIBR-rapporten (2005) sto dette frem som en viktig faktor, men her var det svært lav responsrate blant etniske minoriteter.

5.5 Rusmisbruk

Interaksjonen mellom alkohol og partnervold blir stadig diskutert, med sprikende konklusjoner. En oversikt av anmeldt mishandling i parforhold viste at voldsutøveren i mer enn halvparten av tilfellene var beruset (BRÅ-rapporten, 2002; Skjørten, 1994). Flere faktorer kan medvirke til at vold lettere fanges opp i beruset tilstand: Krangler blir mer høylytt, og offeret kan ha lavere terskel for å melde. Samtidig vet man at mye vold unnskyldes dersom den skjer i fylla, fordi det anses som en moralsk frisone, hvor man kan ta mindre ansvar for egne handlinger. Menn arrestert for partnervold påstår ofte å være beruset, til tross for at færre enn 20 % hadde en promille over 0,10 (Gelles og Cavanaugh, 2005). Menn som tar livet av konene sine, er signifikant mindre beruset enn andre drapsmenn (BRÅ, 2001), noe som indikerer at volden er mer bevisst motivert og mindre russtyrt i parforhold sammenlignet med i andre voldssituasjoner. Flere studier finner en korrelasjon mellom beruselsesfrekvens og vold, men ikke mellom drikkefrekvens og vold (NIBR, 2005; Pape & Stefansen, 2004).

Flanzer (2005) hevder å finne en kausal sammenheng mellom alkoholisme og familievold. Dynamikken i familier med vold og familier med alkoholisme har mange likhetstrekk med hensyn til kommunikasjon, hemmelighold, lojalitet, kontroll,

toleranse, intimitet, stress og depresjon. Videre forfekter han at kausaliteten påvises ved at rus og vold har en klar korrelasjon og nærhet i tid. I tillegg vektlegger Flanzer (2005) en rekke intervenserende variabler, som alkoholens disinhiberende effekt og dens endring av hjernestruktur, både på kort og lang sikt. Gelles og Cavanaugh (2005) tar til motmæle mot dette, og fremhever at korrelasjon ikke må forveksles med kausalitet. Alkoholens virkning er betinget av forventninger og predisposisjon. I noen kulturer er alkohol kjent som en disinhibitor, mens den i andre kulturer er forbundet med passivitet og depresjon. Selv ved bruk av amfetamin, det mest voldsfremkallende farmakologiske legemiddel, er aggresjon betinget av dose og personlighetstrekk hos bruker (Gelles & Cavanaugh, 2005). Dobash et al. (2000) påpeker at sammenhengen mellom alkohol og partnervold er svært sammensatt psykologisk, sosialt og samfunnsmessig. På det psykologiske plan kan fiendtlighet og mistriivsel i ekteskapet predikere partnervold i forbindelse med alkoholinntak (Isdal, 2000; Leonard & Blanes, 1992). Menn som utøver vold mot partner, har en høyere risiko for alkoholavhengighet, og med høyt alkoholkonsum følger ofte også høyere voldsfrekvens (Hale et al., 1988; Pape & Stefansen, 2004). I tillegg til personlighetsfaktorer kan sosiale faktorer som inntekt, utdanning og yrke mediere rusens effekt på voldsatferd. Dobash et al. (2000) kommenterer at høyt alkoholkonsum kan medføre mer konflikt hos par som i utgangspunktet har begrensede økonomiske midler. Fattigdom og ekteskapelig konflikt kan simultant være korrelert med både alkoholmisbruk og partnervold (Gelles & Cavanaugh, 2005). Rusen har også en betydning for partnervold i form av at rusmisbruk øker risiko for frafall og lite behandlingsutbytte av sinnemestringskurs (Daly & Pelowsky, 2000). I flere land må voldutøvere gjennomføre rusbehandling før de kan behandles for voldsbruk (Skjørten, 1994). Dette illustrerer at voldsproblemet ikke er løst når rusen er fjernet, til tross for at både utøver og offer tidvis er av den oppfatning.

5.6 Psykiske lidelser

Psykiske lidelser er en omstridt komponent for å forklare fenomenet vold i hjemmet. Hamberger og Hastings (1986) hevder at psykopatologi er en sentral komponent relatert til partnervold. Flere studier finner psykiske lidelser hos opptil 80 % av voldsutøverne, med en enda høyere forekomst blant menn som begår partnerdrap fulgt av selvmord (Hart et al., 1993; BRÅ-rapporten, 2001). Gondolf (1999) konkluderer imidlertid med at forekomsten av mentale lidelser er mindre enn man

tidligere har trodd, og viser til at kun 25 % av voldsutøverne kvalifiserte til alvorlig psykisk lidelse. Utsagnet støttes av Gelles (1993) som hevder at kun 10 % av vold i hjemmet skyldes mental sykdom. Han mener psykologiske faktorer er uviktig i forståelsen av partnervold. Heller ikke Lycke og Molin (1993) vektlegger psykiatri i stor grad, og viser til at 42 % av mennene som kontakter ATV, aldri har blitt behandlet for psykiske lidelser. De finner sjelden alvorlige mentale lidelser, og klientene er i følge deres erfaring, i all hovedsak psykisk friske (Hellstrand & Råkil, 1991; Molin, 1999). Denne oppfatningen skyldes sannsynligvis at ATV i liten grad opererer med formelle diagnoser. Askeland et al. (2012) undersøkte samme populasjonen ved hjelp av kartleggingsverktøyet MINI (Sheehan et al., 1998), og konkluderte med at 70 % tilfredsstilte kriteriene for minst en psykiatrisk diagnose. Gondolf (1999) oppfordrer imidlertid til varsomhet rundt bruk av diagnostiske lidelser som forklaringsmodell for voldelige handlinger, da vold forekommer uten at psykiske lidelser er tilstede. Det er heller ingen tvil om at mange har psykiske lidelser, uten å være voldelig. Isdal (2000) mener at en sykeliggjøring av voldshandlinger tilslører det faktum at vold er en valgt handling som oppleves hensiktsmessig og intelligent for utøveren. Like fullt er det påvist betydelig psykopatologi blant menn som utøver partnervold, og det er grunn til å tro at ulike diagnoser beskriver avgjørende særtrekk i denne populasjonen (Dutton & Bodnarchuk, 2005; Hamberger & Hastings, 1986; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994).

5.6.1 Høy prevalens av psykiske lidelser

Til tross for at akse II lidelser har blitt viet betydelig mer oppmerksomhet, har også akse I lidelser høy prevalens blant voldsutøvere. Menn som utøver partnervold, skårer høyt på nevrotisismeskalaen, som predikerer betydelig psykopatologi, i form av bekymring, angst og depresjon (Askeland et al., 2012; Hoyt et al., 2012; Gondolf, 1999; Shorey et al., 2012). Ifølge Isdal (2000) bør alvorlig vold alltid anses som et symptom på en underliggende traumetilstand. PTSD-diagnosen ser ut til å ha varierende innflytelse på forekomst av partnervold. Sammenlignet med voldsutøvere uten PTSD, fant Shorey et al. (2012) at diagnosen var korrelert med økt grad av psykologisk og seksuell aggresjon, mens Hoyt et al. (2012) derimot påviste lavere forekomst av partnervold i denne gruppen. Voldsutøvere med PTSD har dessuten høyere prevalens av angst, stress, schizofreni, depresjon og somatiseringslidelser (Hoyt et al., 2012), i tillegg til mer ekteskapelige problemer og rusmisbruk (Taft et al.,

2005). Relatert til tidligere diskusjon om effekten av potensielt traumatiserende hendelser, er det verdt å merke seg at mange av mennene som utøvde partnervold, hadde potensielle traumeerfaringer, men oppfylte ikke diagnosekriteriene for PTSD (Hoyt et al., 2012). Det er stor variasjon i personers evne til å håndtere slike hendelser. At en viss andel ikke opplever like sterke traumereaksjoner, kan skyldes at de har støttende nettverk og sunne, emosjonelle strategier (Sameroff, 2009). Det er heller ikke umulig at det skyldes emosjonell avflating, manglende empati og mer negative disposisjoner, assosiert med antisosial personlighetsforstyrrelse (APA, 2000; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994).

Blant menn som utøver vold mot partner, finner man en høy prevalens av depresjon (Gleason, 1997; Gondolf, 1999; Hamberger & Hastings, 1986; Lycke & Molin, 2002; Maiuro et al., 1988; Molin, 1999; Shorey et al., 2012). I tillegg finner man en forhøyet forekomst av suicid, søvnproblemer og psykosomatiske symptomer (Askeland et al., 2012; Rauer & El-Sheikh, 2012). Menn som utøver vold kun mot partner, viser seg å være signifikant mer deprimert enn generelt voldelige menn (Maiuro et al., 1988; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994). Råkil (2002) kommenterer at vold mot en svakere part, som kvinner eller barn, i de færreste miljøer gir økt status, og det kan således bidra til ytterligere å redusere selvfølelsen til menn som utøver partnervold. Dette underbygges av at mannens depresjon har en klar sammenheng med at voldsbruken blir kjent (Edelson & Tolman, 1992). Gondolf (1999) fremhever at menn som kommer frivillig i terapi, ser ut til å ha noe høyere symptomtrykk enn menn som er idømt behandling. Bowlbys (1969) tilknytningsteori forklarer sinne som en følelse fundert på frykt for tap. For voldsutøvere ender dette i et dysfunksjonelt mønster, som fremmer isolasjon, tap og ensomhet heller enn nærhet og kjærlighet. Menn som utøver partnervold, er videre kjennetegnet av lavt selvbilde og opplevelse av utilstrekkelighet (Flourney & Wilson, 1991). Både Gondolf (1999) og BRÅ-rapporten (2002) angav en betydelig grad av tankeforstyrrelser og vrangforestillinger, men flertallet av voldsutøvere tilfredsstillter, ifølge Molin (1999), ikke kriteriene for psykoselidelser.

5.6.2 Typologier belyser heterogenitet

En anseelig mengde forskning underbygger at personlighetsforstyrrelser er utbredt i populasjonen av menn som utøver vold i nære relasjoner (Dutton, 1994; Elbow, 1977;

Faulk, 1974; Gondolf, 1988; Hamberger & Hastings, 1986; Hart et al., 1993; Holtzworth-Munroe & Meehan, 2004; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994; Jacobson & Gottman, 1998; Saunders, 1992). Dutton og Bodnarchuk (2005) hevder at feministiske og sosiologiske perspektiver har ignorert slike trekkforklaringer, til fordel for samfunnsmessige faktorer som patriarkalske verdier og kjønnsroller. Dermed fornektes det faktum at majoriteten av menn, på tross av slike faktorer, ikke er voldelig. Straus og Gelles (1992) fant at 12 % av mennene i et gitt utvalg hadde vært voldelig i et enkelt tilfelle, mens 8 % av mennene utøvde gjentatt, alvorlig vold mot partneren. Dette er et bekymringsfullt høyt tall, men samtidig viser det at 9 av 10 menn ikke utøver vold mot partneren. Dutton og Bodnarchuk (2005) er ikke i tvil om at ett av de viktigste kjennetegnene ved populasjonen av voldsutøvere er den høye forekomsten av personlighetsforstyrrelser. Basert på forekomst av psykopatologi, voldens alvorlighetsgrad og voldens generalisering, utarbeidet Holtzworth-Munroe og Stuart (1994) en typologi som har vist seg reliabel over tid, og som også inkorporerer mange tidligere utviklede typologier: Kun-familie, dysforisk/borderline og generelt voldelig/antisosial er kategoriene som grupperer de viktigste psykologiske kjennetegn ved voldsutøvere. Variasjoner i depresjon, angst og rusmisbruk blir kartlagt, og videre kan man skreddersy nødvendige tiltak og behandling etter de ulike behovene (Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994; Holtzworth-Munroe & Meehan, 2004).

Tidlige typologier ble kritisert for å basere seg ensidig på funn i kliniske populasjoner, med små utvalg (Elbow, 1977; Faulk, 1974), noe som medfører at fremstillingene ble noe anekdotiske og lite generaliserbar. Senere studier har imidlertid i større grad tatt høyde for dette. Holtzworth-Munroe og Meehan (2004) konkluderer med at andelen menn i de ulike gruppene vil variere betydelig avhengig av utvalget. De antar at i ikke-klinisk utvalg vil halvparten grupperes som kun-familie, og kan således fremstå relativt ubemerket i mange sammenhenger. Her er det sjelden snakk om alvorlig psykopatologi, men avhengig personlighetsforstyrrelse kan forekomme. Her kan man se paralleller til tilknytningsteori (Bowlby, 1969; Hazan & Shaver, 1987; McDermott & Lopez, 2012) og utrygg tilknytning, som medfører vanskelige parforhold og relasjoner også i voksenlivet. Disse mennene er kanskje de som i størst grad ligner på normalpopulasjonen, da de skårer relativt lavt på kriminalitet, rusmisbruk og depresjon. De 25 % som kategoriseres som dysforisk/borderline, er de mest ustabile av de tre, og man kan tenke seg at de selv i

større grad vil ha ønske om behandling (Dutton, 1998; Gondolf, 1999): De kjennetegnes av høyt symptomtrykk av ulike psykiske lidelser, mer alvorlig voldsutøvelse og større grad av rusmisbruk, sammenlignet med førstnevnte gruppe (Hamberger & Hastings, 1986; Holtzworth-Munroe & Meehan, 2004; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994). De 25 % som kategoriseres som generelt voldelig/antisosial, har sannsynligvis det dårligste utgangspunktet for å nyttegjøre seg av behandling og intervensjoner. Med grunnleggende kjennetegn som manglende empati, opplevelse av å være overordnet lover og regler og fientlighet, kan man anta at dette vil være de tyngste grupper å skape endring hos (Dobash & Dobash, 1992; Lycke & Molin, 2002; Hamberger & Hastings, 1986; Hart et al., 1993; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994). En kartlegging av slike trekk er avgjørende for å kunne tilrettelegge effektive behandlingstiltak, som tar folkehelseproblemet partnervold på alvor (Daly & Pelowsky, 2000; Dobash et al., 2000; Dutton & Bodnarchuk, 2005; Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994; Huss & Ralston, 2008; Johansson, 2010; Råkil, 2002).

6. Konklusjon

Kjennetegn ved menn som utøver partnervold, vil kunne oppsummeres noe ulikt fra ulike perspektiver (Bronfenbrenner, 1977; Dobash et al., 2000; Dutton & Bodnarchuk, 2005). Voldseksponering og omsorgssvikt i barndommen, lav sosioøkonomisk status og høy forekomst av psykiske lidelser, særlig i form av personlighetsforstyrrelser, PTSD, depresjon og rusmisbruk, er utbredt (Askeland et al., 2012; Dobash et al., 2000; Edelson & Tolman, 1992; Hamberger & Hastings, 1986; Hoyt et al., 2012). Menn av utenlandsk opprinnelse er overrepresentert i forbindelse med partnervold, både som voldsutøvere og drapsmenn (BRÅ 2001/2002; Kripos, 2012). Noe lavere intelligens enn gjennomsnittet er også implisert (Gleason, 1997; Satterfield et al., 2007; Zink et al., 2004). Dette er imidlertid kun faktorer som beskriver mennene på gruppenivå; det som skiller partnervold fra andre typer kriminalitet er at det begås av menn i alle samfunnslag, og det fins store sprik i kjennetegn internt i gruppa. Typologier forsøker å imøtekomme dette (Holtzworth-Munore & Stuart, 1994). En nyansering av kjennetegn er helt nødvendig for å kunne behandle det brede spekteret av psykologiske, sosiale og kulturelle utfordringer i populasjonen på en adekvat og effektiv måte (Daly & Pelowsky, 2000; Dobash et al., 2000; Huss & Ralston, 2008).

7. Referanseliste

- Abbey, A., Parkhill, M., Clinton-Sherrod, A., & Zawacki, T. (2007). A comparison of men who committed different types of sexual assault in a community sample. *Journal of Interpersonal Violence, 22*, 1567-1580.
doi:10.1177/0886260507306489
- Ainsworth, M. D. S. (1973). The development of infant-mother attachment. I B. M. Cardwell & H. N. Ricciuti (Red.), *Review of child development research* (Vol 3, ss. 1-94). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Alaggia, R., Regehr, C., & Rishchynski, G. (2009). Intimate partner violence and immigration laws in Canada: How far have we come? *International Journal of Law and Psychiatry, 32*. 335-341. doi:10.1016/j.ijlp.2009.09.001
- American Psychiatric Association (APA). (2000). *Diagnostic and Statistical Manual-IV Text Revised (DSM-IV TR)*. Washington, DC: Forfatter.
- Amnesty International og Reform- Ressurscenter for menn. (2007). *Hvem bryr seg? En rapport om menns holdninger til vold mot kvinner*. Oslo, Norge: Egenæs, J. P., & Dotterud, P. K.
- Archer, J. (2000). Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin, 126*, 651-680.
doi:10.1037/0033-2909.126.5.651
- Askeland, I. R., Lømo, B., Strandmoen, J. F., Heir, T., & Tjersland, O. A. (2012). *Kjennetegn hos menn som har oppsøkt Alternativ til Vold (ATV) for vold i nære relasjoner* (nr. 4). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress.
- Askeland, I. R., Strand, A., & Sætre, I. (2002). Voldsutsatte kvinners erfaring – et bidrag til arbeid med menn som utøver vold. I M. Råkil (Red.), *Menns vold mot kvinner- behandlingserfaringer og kunnskapsstatus* (ss. 64-80). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bandura, A. J. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Barnes, J. C., & Jacobs, B. A. (2013). Genetic risk for violent behavior and environmental exposure to disadvantage and violent crime: The case for gene-environment interaction. *Journal of Interpersonal Violence, 28*(1), 92-120.
doi:10.1177/0886260512448847

- Baron, L., Straus, M. A., & Jaffee, D. (1988). Legitimate violence, violent attitudes, and rape: A test of cultural spillover theory. *Human Sexual Aggression: Current Perspectives. Annals of the New York Academy of Science*, 528, 79-110. doi:10.1111/j.1749-6632.1988.tb50853.x
- Bokmålsordboka. Definisjons- og rettskrivingsordbok* (3. utg.). (2005). Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York, NY: Basic Books.
- Brennan, K., Clark, C., & Shaver, P. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. I J. A. Simpson & W. S. Rholes (Red.), *Attachment theory and close relationships* (ss. 46-76). New York, NY: Guilford Press.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513-531. doi:10.1037/0003-066X.32.7.513
- Brottsförebyggande rådet (BRÅ). (2001). *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer* (nr. 11). Stockholm: Forfatter.
- Brottsförebyggande rådet (BRÅ). (2002). *Våld mot kvinnor i nära relationer. En kartläggning* (nr. 14). Stockholm: Forfatter.
- Brownridge, D. A. (2009). *Violence against women*. New York, NY: Routledge.
- Bryant-Davis, T., Chung, H., Tillman, S., & Belcourt, A. (2009). From the margins to the center: Ethnic minority women and the mental health effects of sexual assault. *Trauma Violence Abuse*, 10(4), 330-357. doi:10.1177/1524838009339755
- Campbell, J., Jones, A. S., Dienemann, J., Kub, J., Schollenberger, J., O'Campo, P., ... Wynne, C. (2002). Intimate Partner Violence and Physical Health Consequences. *Archives of Internal Medicine*, 162, 1157-1163. doi:10.1001/archinte.162.10.1157
- Campbell, J. C., Soekn, K. L., McFairlaine, J., & Parker, B. (1998). Risk factors for femicide among pregnant and nonpregnant battered women. I J. C. Campbell (Red.), *Empowering survivors of abuse. Health care for battered women and their children* (ss. 90-97). London: Sage.
- Carmo, R., Grams, A., & Magalhães, T. (2011). Men as victims of intimate partner violence. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 18(8), 355-359.

doi:10.1016/j.jflm.2011.07.006.

- Caspi, A., McClay, J., Moffitt, T. E., Mill, J., Martin, J., Craig, I. W., ... Poulton, R. (2002). Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. *Science*, 297, 851-854. doi:10.1126/science.1072290
- Cerulli, C., Poleshuck, E., Raimondi, C., Veale, S., & Chin, N. (2012). "What fresh hell is this?" Victims of intimate partner violence describe their experiences of abuse, pain and depression. *Journal of Family Violence*, 27, 773-781. doi:10.1007/s10896-012-9469-6
- Chiffrieller, S. H., & Hennessy, J. J. (2006). Male batterer profiles: Support for an empirically generated typology. *Journal of Offender Rehabilitation*, 44(2/3), 117-131. doi:10.1300/J076v44n02_05
- Christensen, E., & Persson, L. (Red.). (1998). *Når mor får bank- en mosaik om børn i voldsramte familier*. København: Socialt Udviklingscenter.
- Christensen, E. (2007). Barns erfaringer i familier der mor får juling. I K. Storberget, B. Bråten, E. Rømning, K. Skjørten & A. Aas-Hansen (Red.), *Bjørnen sover; Om vold i familien* (ss. 108-116). Oslo: Aschehoug.
- Coker, A. L., Smith, P. H., Bethea, L., King, M. R., & McKeown, R. E. (2000). Physical health consequences of physical and psychological intimate partner violence. *Archives of Internal Medicine*, 9, 451-457. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10810951>
- Daly, J. E., & Pelowsky, S. (2000). Predictors of dropout among men who batter: A review of studies with implications for research and practice. *Violence and Victims*, 15, 137-160. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11108498>
- Davey, G. (2008). *Psychopathology. Research, assessment and treatment in clinical psychology*. West Sussex, UK: British Psychological Society og Blackwell Publishing.
- Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1992). *Women, violence and social change*. New York: Routledge.
- Dobash, R. E., Dobash, R. P., Cavanagh, K., & Lewis, R. (2000). *Changing violent men*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Dutton, D. G. (1998). *The abusive personality: Violence and control in intimate relationships*. New York, NY: Guilford Press.

- Dutton, D. G., & Bodnarchuk, M. (2005). Through a psychological lens: Personality disorder and spouse assault. I D. R. Loseke, R. J. Gelles, & M. M. Cavanaugh (Red.), *Current controversies on family violence* (2. utg, ss. 5-18). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Edelson, J. L. & Tolman, R. M. (1992). *Interventions for men who batter. An ecological approach*. California, CA: Sage.
- Elbow, M. (1977). Theoretical considerations of violent marriages. *Social Casework*, 58, 515-526. Hentet fra: <http://psycnet.apa.org/psycinfo/1979-31183-001>
- Faulk, M. (1974). Men who assault their wives. *Medicine, Science, and the Law*, 7, 180-183. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/4475341>
- Fjelldalen, S. K. (2011). *Kvinnen som eiendom- om forståelser av menn som begår partnerdrap*. (Masteravhandling). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/22482>
- Flanzer, J. P. (2005). Alcohol and other drugs are key causal agents of violence. I D. R. Loseke, R. J. Gelles, & M. M. Cavanaugh (Red.), *Current controversies on family violence* (2. utg, ss. 163-173). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Flicker, S. M., Cerulli, C., Swogger, M. T., & Talbot, N. L. (2012). Depressive and posttraumatic symptoms among women seeking protection orders against intimate partners: Relations to coping strategies and perceived responses to abuse disclosure. *Violence Against Women*, 18(4), 420-436. doi:10.1177/1077801212448897
- Flournoy, P. S., & Wilson, G. L. (1991). Assessment of MMPI profiles of male batterers. *Violence and Victims*, 6(4), 309-320. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/1822700>
- Gelles, R. J., & Cavanaugh, M. M. (2005). Association is not causation: Alcohol and other drugs do not cause violence. I D. R. Loseke, R. J. Gelles, & M. M. Cavanaugh (Red.), *Current controversies on family violence* (2. utg, ss. 163-173). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Gleason, W. J. (1997). Psychological and social dysfunctions in battering men: A review. *Aggression and Violent Behavior*, 2, 43-52. doi:10.1016/S1359-1789(96)00022-5
- Gondolf, E. W. (1999). MCMI-III results for batterer program participants in four cities: Less "pathological" than expected. *Journal of Family Violence*, 14, 1-17. doi:10.1023/A:1022843324943

- Gondolf, E. W. (1988). Who are those guys? Toward a behavioral typology of batterers. *Violence and Victims, 3*, 187-203. Hentet fra: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/3154179>
- Gormley, B. (2005). An adult attachment theoretical perspective on gender symmetry in intimate partner violence. *Sex roles, 52*, 785-795. doi:10.1007/s11199-005-4199-3
- Gormley, B., & Lopez, F. G. (2010). Correlates of psychological abuse perpetration in college dating relationships. *Journal of College Counseling, 13*, 4-16. doi:10.1002/j.2161-1882.2010.tb00044.x
- Gottman, J. M., Jacobson, N. S., Rushe, R. H., Shortt, J. W., Babcock, J., La Taillade, J. J., & Waltz, J. (1995). The relationship between heart rate reactivity, emotionally aggressive behavior, and the general violence in batterers. *Journal of Family Psychology, 9*, 227-248. Hentet fra <http://psycnet.apa.org/journals/fam/9/3/227.html>
- Hale, G., Zimostad, S., Duckworth, J., & Nicholas, D. (1988). Abusive partners: MMPI profiles of male batterers. *Journal of Mental Health Counseling, 10*, 214-224. Hentet fra <http://psycnet.apa.org/psycinfo/1989-08799-001>
- Hamberger, L. K., & Hastings, J. E. (1986). Personality correlates of men who abuse their partners: A cross-validation study. *Journal of Family Violence, 1*, 323-341. doi:10.1007/BF00978276
- Hamberger, J. E., & Hastings, L. K. (1988). Personality characteristics of spouse abusers: A controlled comparison. *Violence and Victims, 3*(1), 31-48. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/3154170>
- Hart, S., Dutton, D., & Newlove, T. (1993). The prevalence of personality disorders among wife assaulters, *Journal of Personality Disorders, 7*, 329-341. doi:10.1521/pedi.1993.7.4.329
- Hassouneh-Phillips, D. S. (2001). "Marriage is half of faith and the rest is fear of Allah". Marriage and spousal abuse among American Muslims. *Violence Against Women, 7*, 927-946. doi:10.1177/10778010122182839
- Hathaway, S. R., & McKinley, J. C. (1943). Manual for the Minnesota Multiphasic Personality Inventory. New York, NY: Psychological Corporation.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 511-524. doi:10.1037/0022-3514.52.3.511

- Heiskanen, M., & Piispa, M. (1998). *Faith, hope, battering. A survey of men's violence against women in Finland* (nr. 1). Helsinki, Finland: Statistics Finland.
- Hellstrand, H. O. & Råkil, M. (1991). *Psykologiske karakteristika ved menn som mishandler sin kvinnelige samlivspartner- en sammenlignende MMPI-undersøkelse*. Oslo, Norge: Universitetet i Oslo.
- Hernes, H. (2002). "Drømmen om det gode liv". Noen refleksjoner om kvinner og barn av utenlandsk opprinnelse, gift med norske menn, som måtte søke tilflukt på krisesentrene i 2001. I W. Jonassen (Red.), *Privatlivets ufred: Konferanse om familievold i Helseregion Nord, 6.- 9.mars 2002* (ss. 137-152). Oslo: Kompetansesenter for voldsofferarbeid.
- Hester, M., & Westmarland, N. (2005). *Tackling domestic violence: effective interventions and approaches* (nr. 290). London: Home Office.
- Hjemdal O. K. (2002). Hva er vold og hvilket omfang snakker vi om. I W. Jonassen (Red.), *Privatlivets ufred; Konferanse om familievold i Helseregion Nord 6.-9.mars 2002* (ss. 6-32). Oslo: Kompetansesenter for voldsofferarbeid.
- Holden, G. W., Geffner, R. A. & Jouriles, E. N. (1998). *Children exposed to marital violence: Theory, research, and applied issues*. Washington DC: American Psychological Association.
- Holtzworth-Munroe, A., & Meehan, J. C. (2004). Typologies of men who are maritally violent. Scientific and clinical implications. *Journal of Interpersonal Violence, 19*, 1369-1389. doi:10.1177/0886260504269693
- Holtzworth-Munroe, A., & Stuart, G. L. (1994). Typologies of male batterers: three subtypes and the differences among them. *Psychological Bulletin, 116*, 476-497. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7809309>
- Hotaling, G. T. & Sugarman, D. B. (1986). An analysis of risk markers in husband to wife violence. The current state of knowledge. *Violence and victims, 1*, 101-124. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/3154143>
- Hoyt, T., Wray, A. M., Wiggins, K. T., Gerstle, M., & Maclean, P. C. (2012). Personality profiles of intimate partner violence offenders with and without PTSD. *Journal of Offender Rehabilitation, 51*(4), 239-256. doi:10.1080/10509674.2011.650349.
- Human Development Report. (2013). Årlig rapport utstedt av De forente nasjoners utviklingsprogram (UNDP). Hentet fra <http://hdr.undp.org/en/statistics/gii/>

- Huss, M. T., & Langhinrichsen-Rohling, J. (2006). Assessing the generalization of psychopathy in a clinical sample of domestic perpetrators. *Law and Human Behavior, 30*, 571-586. doi:10.1007/s10979-006-9052-x
- Huss, M. T., & Ralston, A. (2008). Do batterer subtypes actually matter? Treatment completion, treatment response, and recidivism across a batterer typology. *Criminal Justice and Behavior, 35*, 710-724. doi:10.1177/0093854808316218
- Hydén, M. (1994). *Woman battering as a marital act. The construction of a violent marriage*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Isdal, P. (1990). Vold og kjærlighet- menn som mishandler kvinner. I T. Anstorp & E. Axelsen (Red.), *Menn i forandring. En tydeliggjøring av problemer og utviklingsmuligheter*. Oslo: Tano Forlag.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med vold*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Isdal, P., & Råkil, M. (2002). Volden er mannens ansvar- behandling av mannlige voldsutøvere som tiltak mot kvinnemishandling. I M. Råkil (Red.), *Menns vold mot kvinner – behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*, (pp. 100-128). Oslo: Universitetsforlaget.
- Itzin, C. (Red.). (2000). *Home truths about child sexual abuse: influencing policy and practice- a reader*. London, UK: Routledge.
- Itzin, C., Taket, A., & Barter-Godfrey, S. (2010). *Domestic and sexual violence and abuse*. Abingdon, UK: Routledge.
- Jacobsen, K., & Svendsen, B. (2010). *Emosjonsregulering og oppmerksomhet – grunnfenomener i terapi med barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Jacobson, N. S., & Gottman, J. M. (1998). *When men batter women: New insight into ending abusive relationships*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Jacobson, N.S., Gottman, J. M., Waltz, J., Rushe, R., Babcock, J., & Holtzworth-Munroe, A. (1994). Affect, verbal content, and psychophysiology in the arguments of couples with a violent husband. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62*, 982-988. doi:10.1037/0022-006X.62.5.982
- Johansson, P. (2010). *Behandlingsforskning – utøvere av vold mot partner. Oversikt over forskning på feltet*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- John, O. P., Donahue, E. M., & Kentle, R. L. (1991). *The Big Five Inventory-- Versions 4a and 54*. Berkeley, CA: University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research.

- Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence*. Lebanon, NH: Northeastern University Press.
- Jones, A. D. (2012). Intimate partner violence in military couples: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior, 17*, 147-157.
doi:10.1016/j.avb.2011.12.002
- Kanazawa, S. (2010). Why criminals are less intelligent than non-criminals. *The Scientific Fundamentalist*. Hentet fra <http://www.psychologytoday.com>
- Kastling, L. Å. (2010). *Män som slår kvinnor*. Falun: Themis.
- Kaufman, J. & Zigler, E. (1987). Do abused children become abusive parents? *American Journal of Orthopsychiatry, 57*, 186-192. **DOI?**
- Koenen, K. C., Caspi, A., Moffitt, T. E., Rijdsdijk, F., & Taylor, A. (2006). Genetic influences on the overlap between low iq and antisocial behavior in young children. *Journal of Abnormal Psychology, 115*, 787-797. doi:10.1037/0021-843X.115.4.787
- Krahe, B., Bieneck, S., & Möller, I. (2005). Understanding gender and intimate partner violence from an international perspective. *Sex Roles, 52*, 807-827.
doi:10.1007/s11199-005-4201-0
- Kripos. (2010). *Drapsoversikt 2010*. Hentet fra www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/kripos/Vedlegg_1128.pdf
- Kripos. (2012). *Nasjonal Drapsoversikt 2012*. Hentet fra www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/kripos/Vedlegg_2009.pdf
- Kvello, Ø. (2012). *Barn i risiko- skadelige omsorgssituasjoner*, 6.utg. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Langhinrichsen-Rohling, J., Huss M. T., & Ramsey, S. (2000). The clinical utility of batterer typologies. *Journal of Family Violence, 15*, 37-53.
doi:10.1023/A:1007597319826
- Lawson, D. (2008). Attachment, interpersonal problems, and family of origin functioning: Differences between partner violence and nonpartner violent men. *Psychology of Men and Masculinity, 9*, 90-105.
doi:10.1037/15249220.9.2.90
- Leonard, K. E., & Blane, H. T. (1992). Alcohol and marital aggression in a national sample of young men. *Journal of Interpersonal Violence, 7*(1), 19-30. Hentet fra <http://eric.ed.gov/?id=EJ507921>
- Lidberg, L. (Red.). (2000). *Svensk rättspsykiatri- en handbok*. Lund: Studentlitteratur.

- Lien, S., & Nørgaard E. (2006). *Rapportering fra krisesentrene 2005* (nr. 25). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Lohr, J. M., Bonge, D., Witte, T. H., Hamberger, L. K., & Langhinrichsen-Rohling, J. (2005). Consistency and accuracy of batterer typology identification. *Journal of Family Violence, 20*, 253-258. doi:10-1007/s10896-005-5989-7
- Loseke, D. R., & Kurz, D. (2005). Men's violence toward women is the serious problem. I D. R. Loseke, R. J. Gelles, & M. M. Cavanaugh, *Current controversies on family violence* (ss. 79-95). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Lundgren, E. (1985). *I Herrens vold*. Oslo: Cappelen Forlag.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westergrand, J., & Kalliokoski, A. M. (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige- en omfångsundersökning*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Lycke, H. S., & Molin, P. K. (2002). Jeg er ingen voldsmann- voldsutøvende menn som kontakter Alternativ til Vold. I M. Råkil (Red), *Menns vold mot kvinner, Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus* (ss. 81-99). Oslo: Universitetsforlaget.
- Løvland, B. (2005). Omslaget. Min vei ut av voldsbruken. I K. Storberget, E. Rømming, K. Skjørten, & A. Aas-Hansen (Red.), *Bjørnen sover; Om vold i familien* (ss. 74-81). Oslo: Aschehoug.
- Maiuro, R. D., Cahn, T. S., Vitaliano, P. P., Wagner, B. C., & Zegree, J. B. (1988). Anger, hostility, and depression in domestically violent versus generally assaultive men and nonviolent control subjects. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 86* (1), 17-23. Hentet fra <http://psycnet.apa.org/journals/ccp/56/1/17.html>
- Mama, A. (2000). Violence against black women in the home. I J. Hanmer, & C. Itzin (Red.), *Home truths about domestic violence- feminist influences on policy and practice*. (ss. 44-56). New York, NY: Routledge.
- Marshall, A. D., Panuzio, J., & Taft, C. T. (2005). Intimate partner violence among military veterans and active duty servicemen. *Clinical Psychology Review, 25*, 862-876. doi:10.1016/j.cpr.2005.05.009
- Max, W., Rice, D., Finkelstein, E. Bardwell, R., & Leadbetter, S. (2004). The economic toll of intimate partner violence against women in the United States.

- Violence and Victims*, 19, 259-272. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15631280>
- McClellan, A. C., & Killeen, M. R. (2000). Attachment theory and violence toward women by male intimate partners. *Journal of Nursing Scholarship*, 32, 353-360. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11140199>
- McDermott, R. C., & Lopez, F. G. (2012). College men's intimate partner violence attitudes: Contributions of adult attachment and gender role stress. *Journal of Counseling Psychology*, 60(1), 127-136. doi:10.1037/a0030353.
- McLaughlin, H., Uggen, C., & Blackstone, A. (2012). Sexual harassment, workplace authority, and the paradox of power. *American Sociological Review*, 77, 625-647. doi:10.1177/0003122412451728
- Meehan, J. C., Holtzworth-Munroe, A., & Herron, K. (2001). Maritally violent men's heart rate reactivity to marital interactions: A failure to replicate the Gottman et al. (1995) typology. *Journal of Family Psychology*, 3, 394-408. doi:10.1037//0893-3200.15.3.394
- Miller, S. L. (2005). *Victims as offenders: The paradox of women's violence in relationships*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Millon, T. (1997). *The Millon inventories. Clinical personality assessment*. New York, NY: Guilford.
- Moffitt, T. E., Gabrielli, W. F., Mednick, S. A., & Schulsinger, F. (1981). Socioeconomic status, IQ, and delinquency. *Journal of Abnormal Psychology*, 90, 152-156. doi:10.1037/0021-843X.90.2.152
- Molin, P. K. (1999). *Kognitiv og emosjonell fungering hos menn og kvinner med et volds- og aggresjonsproblem mot samlivspartneren: En pilotstudie med bruk av Rorschachmetoden og MMPI*. Tromsø, Norge: Universitetet i Tromsø.
- Money, J. (1993). *Lovemaps. Clinical concepts of sexual/erotic health and pathology, paraphilia, and gender transposition in childhood, adolescence, and maturity*. New York, NY: Irvington Publishing.
- Mooney, J. (2000). Revealing the hidden figure of domestic violence. I J. Hanmer, & C. Itzin (Red.), *Home truths about domestic violence- feminist influences on policy and practice* (1.utg, ss. 24-43). New York, NY: Routledge.
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporderingsstudie blant avgangselever i videregående skole* (NOVA rapport 20/07). Oslo: NOVA.

- Murrell, A. P., Christoff, K. A., & Henning, K. R. (2007). Characteristics of domestic violence offenders: Association with the childhood exposure to violence. *Journal of Family Violence, 22*, 523-532.
- Myers, D. (2008). *Social Psychology* (9. utg.). New York, NY: McGraw Hill.
- Nijenhuis, E. R., Van der Hart, O., & Kruger, K. (2002). The psychometric characteristics of the Traumatic Experiences Checklist (TEC): First findings among psychiatric outpatients. *Clinical Psychology & Psychotherapy, 9*(3). 200-210. doi:10.1002/cpp.332
- Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR). (2005). *Vold i parforhold - ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge* (nr. 3). Oslo: Haaland, T., Clausen, S. E., & Schei, B. (Red).
- O'Leary, K. D. (1993). Through a psychological lens: Personality traits, personality disorders and levels of violence. I R. J. Gelles & D. K. Loseke (Red.), *Current controversies on family violence* (ss. 7-29). Newbury Park, CA: Sage.
- Pape, H. (2003). Vold og krenkelser i unge menneskers parforhold. *Tidsskrift for den norske lægeforening, 117*, 2016-2020. Hentet fra <http://tidsskriftet.no/article/850018>
- Pape, H., & Stefansen, K. (Red). (2004). *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslo befolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep* (nr. 1). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress.
- Potter-Efron, R. T., & Potter-Efron, P. S. (1991). *Anger, alcoholism and addiction: Treating individuals, couples, and families*. New York, NY: W. W. Norton & Company.
- Raine, A. (1993). *The psychopathology of crime: Criminal behavior as a clinical disorder*. San Diego: Academic Press.
- Rauer, A. J., & El-Sheikh, M. (2012). Reciprocal pathways between intimate partner violence and sleep in men and women. *Journal of Family Psychology, 26*, 470-477. doi: 10.1037/a0027828.
- Robins, R. W., Caspi A., & Moffitt, T. E. (2002). It's not just who you're with, it's who you are: Personality and relationship experiences across multiple relationships. *Journal of Personality, 70*, 925-964. doi:10.1111/1467-6494.05028
- Ruiz-Pérez, I., Plazaola-Castaño, J., Álvarez-Kindelán, M., Palomo-Pinto, M., Arnalte-Barrera, M., Bonet-Pla, A., ... the Gender violence study group.

- (2006). Sociodemographic Associations of Physical, Emotional, and Sexual Intimate Partner Violence in Spanish Women. *Annals of Epidemiology*, 16, 357-363. doi:10.1016/j.annepidem.2005.03.007.
- Sameroff, A. J. (Red.). (2009). *The transactional model of development: How children and contexts shape each other*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Satterfield, J. H., Faller, K. J., Crinella, F. M., Schell, A. M., Swanson, J. M., & Homer, L. D. (2007). A 30-year prospective follow-up study of hyperactive boys with conduct problems: Adult criminality. *Journal of American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46, 601-610. doi:10.1097/chi.0b013e318033ff59
- Saunders, D. G. (1994). Child Custody decisions in families experiencing woman abuse. *Social Work*, 39, 51-59. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/8310323>
- Schei, B. (1999). Vold i samliv. *Kvinnens helse i Norge, NOU 1999:13*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Seksjon Statens Trykning, Sosial- og helsedepartementet.
- Sheehan, D. V., Lecrubier, Y., Sheehan, K., H., Amorim, P., Janvas, J., Weiller, E., Herqueta, T., Baker, R., & Dunbar, G. C. (1998). The Mini-International Neuropsychiatric Interview (M.I.N.I.): The development and validation of structured diagnostic psychiatric interview for DSM-IV and ICD-10. *Journal of Clinical Psychiatry*, 59, 22-33. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9881538>
- Shorey, R. C., Febres, J., Brasfield, H., & Stuart, G. L. (2012). The Prevalence of mental health problems in men arrested for domestic violence. *Journal of Family Violence*, 27, 741-748. doi:10.1007/s10896-012-9463-z
- Silverman, J. G., Decker, M. R., Reed, E., & Raj, A. (2006). Intimate partner violence victimization prior to and during pregnancy among women residing in 26 U.S. states: Associations with maternal and neonatal health. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 195, 140-148. doi:10.1016/j.ajog.2005.12.052
- Simons, R. L., Wu, C. I., Johnson, C., & Conger, R. D. (1995). A test of various perspectives on the intergenerational transmission of domestic violence. *Criminology*, 33, 141-172. doi:10.1111/j.1745-9125.1995.tb01174.x

- Skjørten, K. (1994). *Voldsbilder i hverdagen. Om menns forståelse av kvinnemishandling*. Oslo: Pax Forlag.
- Smaadahl, T. (2002a). Kvinner med innvandrerbakgrunn- erfaringer fra arbeid på krisesentrene. I W. Jonassen (Red.), *Privatlivets ufred: rapport fra konferanse om familievold i Helseregion Nord, 6.- 9. Mars 2002* (ss. 76-82). Oslo: Kompetansesenter for voldsofferarbeid.
- Smaadahl, T. (2002b). Tvangsekteskap. Om krisesentrenes arbeid med denne problematikken. I W. Jonassen (Red.), *Privatlivets ufred; Konferanse om familievold i Helseregion Nord 6.-9.mars 2002* (ss. 88-100). Oslo: Kompetansesenter for voldsofferarbeid.
- Sonkin, D. J., & Dutton, D. (2003). Treating assaultive men from an attachment perspective. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 7, 105-133. doi:10.1300/J146v07n01_06
- Sonkin, J. S., Martin D., & Walker L. E. A. (1985). *The Male Batterer. A Treatment Approach*. New York, NY: Springer Publishing Company.
- Statistisk sentralbyrå. Thorsen, L. R., Lid, S., & Stene, R. J. (2009). *Kriminalitet og rettsvesen 2009*. Oslo, Norge: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra http://www.ssb.no/emner/03/05/sa_krim/sa110/sa110.pdf
- Steinmetz, S. K. (1978). The battered husband syndrome. *Victimology*, 2, 499-509.
- Storberget, K., Bråten, B., Rømming, E., Skjørten, K., & Aas-Hansen, A. (Red.). (2007). *Bjørnen sover; Om vold i familien*. Oslo: Aschehoug.
- Straus, M. A. (1979). Measuring Intrafamily Conflict and Violence: The Conflict Tactics (CT) Scales. *Journal of Marriage and Family*, 41(1), 75-88. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/351733>
- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (Red.). (1995). *Physical violence in American families. Risk factors and adaptations to violence in 8145 families*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (1992). How violent are American families? Estimates from the National Family Violence Resurvey and other studies. I M. A. Straus & R. J. Gelles (Red.). *Physical violence in the American family* (ss. 95-112). New Brunswick, NJ: Transaction Publisher.
- Stith, S. M., Rosen, K. H., Middleton, K. A., Busch, A. L., Lundeberg, K., & Carlton, R. P. (2000). The intergenerational transmission of spouse abuse: A meta-

- analysis. *Journal of Marriage and Family*, 62, 640-654. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.00640.x
- Taft, C. T., Stalans, L. J., Pless, A. P., Koenen, K. C., King, L. A., & King, D. W. (2005). Risk factors for partner violence among a national sample of combat veterans. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(1), 151-159. Hentet fra <http://psycnet.apa.org/journals/ccp/73/1/151.html>
- Thapar, A., Holmes, J., Poulton, K., & Harrington, R. (1999). Genetic basis of attention deficit and hyperactivity. *British Journal of Psychiatry*, 174, 105-111. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10211163>
- Tjaden, P., & Thoennes, N. (2000). *Extent, nature, and consequences of intimate partner violence. Findings from the National violence against women survey*. Washington, DC: Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice.
- Vatnar, S. K. B. (2009). *An interactional perspective on help-seeking women subject to intimate partner violence*. (Doktorgrad). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Vives-Cases, C., Gil-González, D., Ruiz-Pérez, I., Escribà-Agüir, V., Plazaola-Castaño, J., Montero-Piñar, M. I., & Torrubiano-Domínguez, J. (2010). Identifying sociodemographic differences in intimate partner violence among immigrants and native women in Spain: A cross-sectional study. *Preventive Medicine*, 51, 85-87. doi:10.1016/j.ypmed.2010.03.017
- Walby, S., & Allen, J. (2004). *Domestic Violence, Sexual Assault and Stalking: Findings from the British Crime Survey*. Home Office Research Study (nr. 276). London: Home Office, Development and Statistics Directorate.
- Walby, S., & Myhill, A. (2000). *Reducing domestic violence... What works? Assessing and managing the risk of domestic violence. A Publication of the Policing and reducing Crime Unit*. London: Home Office, Development and Statistics Directorate.
- Walker, L. E. A. (2000). *The battered woman syndrome* (2. utg.). New York, NY: Springer Publishing Company.
- Waltz, J., Babcock, J. C., Jacobson, N. S., & Gottman, J. M. (2000). Testing a typology of batterers. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 658-669. doi:10.1037//0022-006X.68.4.658

- Watson, D., Gamez, W., & Simms, L. J. (2005). Basic dimensions of temperament and their relation to anxiety and depression: A symptom-based perspective. *Journal of Interpersonal Violence, 15*, 467-488. doi:10.1016/j.jrp.2004.09.006
- Watson, D., Hubbard, B., & Wiese, D. (2000). General traits of personality and affectivity as predictors of satisfaction in intimate relationships: evidence from self- and partner-ratings. *Journal of Personality, 68*, 413-499. doi:10.1111/1467-6494.00102
- Whitaker, D. J., Morrison, S., Lindquist, C., Hawkins, S. R., O'Neil, J. A., Nesius, A. M., ... Reese, L. (2006). A critical review of interventions for the primary prevention of perpetration of partner violence. *Aggression and Violent Behavior, 11*, 151-166. doi:10.1016/j.avb.2005.07.007
- Whitfield, C. L., Anda, R. F., Dube, S. R., & Feletti, V. J. (2003). Violent childhood experiences and the risk of intimate partner violence in adults: Assessment in a large health maintenance organization. *Journal of Interpersonal Violence, 18*(2), 166-185. doi: 10.1177/0886260502238733
- Winstok, Z. (2007). Toward an interactional perspective on intimate partner violence. *Aggression and Violent Behavior, 12*, 348-363. doi:10.1016/j.avb.2006.12.001
- Wise, L., McLaughlin, D., & Gilmartin, K. (1977). *The American citizen: 11 years after high school* (2. utg.). Palo Alto, CA: American Institute for Research.
- World Health Organization (WHO). (2000). *ICD-10. Psykiske lidelser og atferdsforstyrrelser, kliniske beskrivelser og diagnostiske retningslinjer*. Oslo: Forfatter.
- World Health Organization (WHO). (2002). *World report on violence and health*. Geneva, Sveits: E. G., Krug, Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., & Lozano, R.
- Yoshioka, M. R., DiNoia, J., & Ullah, K. (2001). Attitudes toward marital violence. An examination of four Asian communities. *Violence Against Women, 7*, 900-926. doi:10.1177/10778010122182820
- Zink, T., Kamine, D., Musk, L. Sill, M., Field, V., & Putnam, F. (2004). What are providers' reporting requirements for children who witness domestic violence? *Clinical Pediatrics, 43*, 449-460. doi:10.1177/000992280404300506